

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ	«Τὸ τραγοῦδι τοῦ Ξάνθου» (Ἀπόδοσις, ἀπὸ τὸ Φ. τῆς Ἰλιάδος)
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ	«Βιολέττα» (Ποίημα)
ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	«Λήδα» (Διήγημα)
ΓΕΩΡΓΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ	ΒΙΡΓΙΛΙΟΥ «Γεωργικά»
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ	«Ἡ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ	στὰ τελευταῖα 20 χρόνια
Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ	(Ἔρευνα)
Α. ROLLAND DE RENEVILLE	«Ποίηση καὶ γνώση» (Με- λέτη - μετάφραση Μ. ΑΠΟ- ΣΤΟΛΙΔΗ)

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Π. Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ: ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ «Ἡρωικὴ Περιπέτεια»

ΜΕΛΕΤΗ

Π. Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ: Ι. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ «Στοιχεῖα Ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ «Σταθμοὶ τῆς γλωσσικῆς μας ἱστορίας», ΑΓΓ. ΚΑΣΙΓΟΝΗ «Ἡ ζωὴ ὅπως τὴν ἐνίωσα. Γ. ΔΕΛΙΟΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ Π. ΜΑΓΙΑΚΟΥ «Ἡ Γυναίκα στὰ Δημοτικὰ μας τραγοῦδια».

ΠΟΙΗΣΗ

ΠΕΡ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ: ΑΡΗ ΔΙΚΤΑΙΟΥ «Λαγνεῖα».

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Β. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ: Ἐνα ἄρθρο τοῦ κ. Μπεράτη.

ΣΧΟΛΙΑ - ΧΡΟΝΙΚΑ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΕΩΠΟΡΑΧΗΣ 31 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ 36-44

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΟΡΓΙΑΣ

ΕΓΝΑΤΙΑΣ 72 - ΤΗΛΕΦΩΝΟ 25-72

Συνδρομή έτησια δραχ. 80
» έξωτερικού δολ. 1¹/₂

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Άγγελου Κασσιόνη «Η ζωή όπως την ένοιωσα» «Έρευνα» Άλεξανδρείας. Έμμ. Ροΐδου «Ένα επίκαιρο διβλίο» «Έρευνα» Άλεξανδρεία. Άναστ. Ν. Φράγκου «Βάσος Ι. Χανιώτης» (πρόλογος Σκεύου Ζερβού) Άθήνα. Όδυσσέα Έλύτη «Οι κλειδίρες του Άγνωστου «Σποράδες» (ποίηματα) Άθήνα. Τίμου Μαλάνου «Ένας Άηγησιακός» (συμβολή στη μελέτη του Καρυωτάκη) Άλεξάνδρεια. Ν. Γύρα, Ιατρού «Πριν και μετά τὸ γάμο» (έπιστολές, Δεύτερη έκδοση) Άθήνα. Κνούτ Χάμφουν «Ό Πάν» (μυθιστόρημα, μετάφρ. Βάσου Δασκαλάκη) Άθήνα. Μαξίμ Γκόρκυ «Μακίμ Τσοϊντρα» (μετάφρ. Άθου Τριγκώνη) Άθήνα. Δευτέρη Άλεξίου «Τὸ Κάστρο» (περιοδική έκδοση στίχου και κριτικής) Άράκλειο. Μαρίνας Μηλολιδάκη «Άνθρώπινες ιστορίες» (δηγήματα) Άράκλειο. Άλεξ. Μπαρμπύ και Θ. Μπουτιένκο «Σοβιετ 1936» Άθήνα. Δ. Κ. Σ. «Όι τέσσαρες κοινωνικοί και πολιτικοί πειραματισμοί του αϊώνος μας» Άθήνα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νεοελληνικά Γράμματα (έβδομαδιαία έκδοση) Άθήνα. Παιδαγωγική (Φεβρουάριος 3) Άθήνα. Έκπαιδευτικά Χρονικά (άρ. 54 Φεβρουάριος) Άθήνα. Έλληνίς (Άπρίλιος) Άθήνα. Έλληνική Έπιθεώρηση (άρ. 32 Μάρτιος) Άθήνα. Μηνιαία Μεγαλούπολις (Μάρτιος) Άθήνα. Μήνας (14 Θεσσαλονίκη) Τραπεζιτική (Μάρτιος) Άθήνα. Νέα Πνοή (Μάρτιος) Θεσσαλονίκη. Νεοελληνική Λογοτεχνία (44) Άθήνα. Μοναστηριακά Χρονικά (Μάρτιος) Θεσσαλονίκη. Θεσοσοφικόν Δελτίον (άρ. 27 Μάρτιος-Άπρίλιος) Άθήνα. Κρητικές Σελίδες (Άντουάριος-Φεβρουάριος) Άράκλειο. Δρήςος Νεάπολις Κρήτης. Le Front Latin (No 27 Fénvier-Mars) Paris.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Νέοι Καιροί (Πειραιεύς). Έφημερίς των Πιερίων (Κατερίνη) Πανευβοϊκόν Βήμα (Εύβοια). Προόδος (Άλμυρός). Έρευνα (Αίγιον). Πειραιϊκή (Πειραιεύς). Έφημερίς των Λεσβίων (Μυτιλήνη) Έλεύθερος Κόσμος (Σύρος). Η Φωνή του Αίγιου (Αίγιον).

ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Έβδομαδιαία φιλολογική-καλλιτεχνική έπισημονική έφημερίδα
Διευθυντή: ΑΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ 1938

ΤΕΥΧΟΣ 3

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Ξάνθου

Ι Ό Άχιλλέας πολεμάει με τὸ ποτάμι

(Όμήρου Ίλιάδος Φ, στ. 211-383)

Κι άλλους άκόμα πὸ πολλοὺς Πίονες θά σκότωνε ὁ Άχιλλέας.
Μά τὸ βαθὺ ποτάμι, ὁ Ξάνθος, θύμωσε
καὶ τοῦ πε μέσ' ἀπὸ τὰ βαθιὰ νερά του μ' ἀνθρώπινη λαλιά:
«Ό Άχιλλέα, εἶσαι μεγάλο παλληκάρι,
μὰ εἶναι και μεγάλο τὸ κακὸ πὸν κάνεις.
Τοῦ Κρόνου ὁ γίος σου τό δῶκε: τοὺς Τρωῶες νά χαλάσεις ὄλους,
μὰ ἄν τὰ νερά μου τοὺς πολεμιστῆς ὄλους στὸν κάμπο διῶξε
ἐκεῖ ὅ,τι βουλήθης κάνε,
νά, πὸν νεκροὺς ἐγέμισεν ἡ πρόσχαρη ἡ ἀκροποταμιά
καὶ τὰ νερά μου δὲ μπορῶ στή θεϊκή τή θάλασσα νά χύνω!
Θραύση κάνεις
τὸ ρέμα βούλωσε
μὰ ἔλα πειά σταμάτησε,
τρανὲ πολεμιστή, τὰ σάστια».
Άπόκριση τοῦ δίνει ὁ γοργοπόδης Άχιλλέας
καὶ λέει του:
«Έτσι τὸ θέλεις, θεϊκὲ Σκάμανδρε,
ἔτσι θά γίνει.
Μὰ ἐγὼ νά πάψω δὲ μπορῶ τοὺς Τρωῶες νά σκοτώνω τοὺς περήφανους
προτιύτερα κατὰ τὴν πολιτεία θά τοὺς σπρώξω
καὶ με τὸν Έκτορα θά μετρηθῶ,
ἡ ἐκεῖνος θά με ρίξει κάτω ἡ ἐγὼ ἐκεῖνον».
Έτσι μίλησε.

Πάνου στὸς Τρωῶες χόιμηξε σὰ δαίμονας.
Στὸ Φοῖβο τότε φάναξε τὸ βαθὺ ποτάμι:
«Ό πὸν πώ, ἀσημότοξε, παιδί τοῦ Δία,
τὴν προσιαγή δὲ φύλαξες τοῦ γιοῦ τοῦ Κρόνου!
Τοῦτος πολλὰ σὲ παρακάλεσε
τοὺς Τρωῶες νά βοηθᾶς και νά υπερασπίζεις»

* Ξάνθος και Σκάμανδρος εἶναι δυὸ ὀνόματα γιὰ τὸ ἴδιο ποτάμι.

ὄσπου θά ῥθει ἀργοδιαβαίνοντας τὸ δεῖλι·
ὄσπου θά ἡσυχιάσει τὸ παχὺ τὸ χῶμα».
Εἶπε.

Ἄπ τὸν γκρεμὸ τοῦ ὄχτου ὁ Ἀχιλλέας ἐπήδησε στὴ μέση σιὸ ποτάμι·
Ὁ ποταμὸς ἐφούσκωσεν ἐναντιὰ του
καὶ μανιασμένος ἔτρεχε.
Ἄνω κάτου τὰ νερά του βάνει·
σάν τὸ ταυρὶ μουγκρίζει·
καὶ τοὺς νεκροὺς ρίχνει ὄξον, τοὺς πολλοὺς, εἰς τὴ στεριά·
ὁ Ἀχιλλέας τοὺς σκότωσε, εἶναι γνωστό.
Τοὺς ζωντανοὺς τοὺς φύλαγε στὰ ὄμορφα τὰ νερά του·
καὶ στὶς βαθεῖς τοὺς ἐκρυβε καὶ τὶς μεγάλες σκιασμένες δίνες.
Τρομερὸ στὸν Ἀχιλλέα γύρω ἐφούσκωνε τὸ κῆμα·
στὴν ἀσπίδα του χτυπώντας τὰ νερά, τὸν ἔσπρωχναν·
κι ἀποροῦσε· ποῦ τὸ πόδι γερὰ νὰ πατήσῃ;
Αὐτὸς ἐπιείσθηκε ἀπὸ φτελιά μεγάλη·
Αὐτὴ ἀπὸ τὴ ρίζα ἔπεσε·
τὰ ἄσπερα ὄλα σιὸ γκρεμὸ·
Μὲ τὰ πυκνὰ κλαδιά της τὰ ὄμορφα νερά τὰ σκέπανε·
Μὲς σιὸ ποτάμι βούλιαξε.
Καὶ τοῦ ἔγινε γεφύρι, τοῦ Ἀχιλλέα.
Αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἡσυχασμένη δίνη πήδηξε·
φοβήθηκε·
στὴν πεδιάδα πέταξε μὲ τὰ γοργὰ του πόδια.
Μὰ τὸ ποτάμι, ὁ φοβερὸς θεός, ὡς αὐτοῦ δὲ σταματάει·
ἀπάνω του μαῦρο ὄρμαί·
νὰ τὸν παύσει μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸ ἔργο τὸ θεῖον Ἀχιλλέα·
τοὺς Τρῶες ἀπὸ τὴ σφοδρὰ νὰ σώσει.

Γοργὰ πετάει ὁ Ἀχιλλέας ἀπέκει·
ὄσο ἕνα ὄρου φτάνει·
σάν ἕνας μαῦρος αἰτὸς ἀρπαχτικός,
ὁ πιὸ γοργός, ὁ πιὸ γερός ἀπ τὰ πετούμενα ὄλα.
Στὰ στήθη του ὁ χαλκὸς τρομαχτικὰ βροντοῦσε.
Πλάι σιὸ ποτάμι πορεύεται.
Τοῦτο πίσω του τρέχοντας ἀκολουθεῖ μὲ βουὴ μεγάλη.
Ἔτσι ὁ ποιητὴς ἀπὸ βαθύσκια βρῦση τὸ νερὸ δηγᾷ·
στὰ φυτὰ καὶ τοὺς κήπους·
σιὸ χέρι ἕνα τσαπὶ κρατάει·
ἀπ τὸ ἀυλάκι τὰ ἐμπόδια βγάζει·
καὶ τὸ νερὸ πάει μπροστά·
κι ὄλα τὰ χαλίκια ἀργοκυλοῦν·
τοῦτο γοργὰ κυλάει καὶ μουρμουρίζει στὸν κατήφορο
κι αὐτὸν ποῦ τὸ δηγᾷ τὸν φτάνει·
ἔτσι τὸν Ἀχιλλέα πρόφτανε τοῦ ποταμοῦ τὸ κῆμα·
γοργοπόδης ἦτανε·
μὰ οἱ θεοὶ ἀπ τοὺς θνητοὺς ἀνώτερο εἶναι.
Πόσες φορὲς στεκόταν ὁ θεῖος Ἀχιλλέας ἐναντία,
πόσες φορὲς δοκίμαζε νὰ μάθει,
ὄλοι οἱ ἀθάνατοι τὸν κατατρέχουν τάχα;

τόσες φορὲς τοῦ θεϊκοῦ ποταμοῦ τὸ κῆμα τὸν ὄμο του ἄγγιζε·
τὰ πόδια του ἐσῆκωνε αὐτὸς ψηλὰ γεμάτος στεναχώρια·
ὄρμητικὸς ὁ ποταμὸς τοῦ ἔκοβε τὰ γόνατα·
ἀπὸ κάτω του ἔτρεχε,
κάτω ἀπ τὰ πόδια του τὸ χῶμα τοῦ ρουφοῦσε.

Θρηνηλογαί ὁ Πηλεΐδης
καὶ εἰς τὰ πλάτη τοῦρανοῦ τὸ βλέμμα ρίχνει·
«Πατέρα Δία! πόσο κανένας ἀπ τοὺς θεοὺς δὲ μὲ λυπήθη,
ἀπ τὸ ποτάμι δὲν ἐβουλήθη νὰ μὲ σώσῃ!
Κι ἄς πάθαινα κατόπι ὅ,τι νὰ ἔναι!
Κανένας ἀπ τοὺς οὐρανοὺς δὲ μοῦ φταίει τόσο·
μόν' ἢ μάνα μου·
αὐτὴ μὲ φέματα μὲ ξεγελοῦσε·
αὐτὴ μοῦ ἔλεγε·
κάτου ἀπ τὰ τεῖχη τῶν χαλκοφόρων Τρῶων θ' ἀποθάνω,
ἀπ τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ γοήγορα τὰ βέλη.
Κάλλιο νὰ μὲ σκότωνεν ὁ Ἐκτορας, ὁ ἄριστος σιὴ γῆ αὐτὴ·
τότε ἀνδρεῖος θὰ σκότωνεν ἀνδρεῖο.
Τώρα εἶναι γραμμένο·
ἀπὸ θάνατον οἰκτρὸ θὰ πάω, ἐμποδισμένος σιὸ ποτάμι
σάν μικρὸς χοιροβοσκός·
τὸν παίρνει τὸ γοήγορο τὸ ῥέμα, καθὼς περνᾷ μὲς στὴν ἀνεμοζάλη».
Ἔτσι εἶπε.

Πολὸν γοήγορα ὁ Ποσειδῶνας καὶ ἡ Ἀθηναῖα πῆγαν καὶ στάθησαν κοντά του·
ἀνθρώπινη πῆραν εἶδη.
Μὲ τὸ χέρι τοὺς τὰ χέρια του ἔπιασαν·
τοῦ ἔπανε νὰ βασιστεῖ σ' αὐτούς.
Μίλησε πρῶτος ὁ Ποσειδῶνας ὁ γαιοσειστικὸς·
«Πηλεΐδη, μὴ φοβᾶσαι, μὴν τρέμεις καθόλου·
ἐμεῖς οἱ δυὸ ἀπ τοὺς Θεοὺς εἴμαστε βοηθοὶ σου,
ἡ Παλλάδα κ' ἐγώ, τὸ θέλησε κι ὁ Δίας·
ἡ μοῖρα δὲν τὸ θέλει νὰ δαμαστεῖς ἀπ τὸ ποτάμι
αὐτὸ γοήγορα θὰ λουφάζει,
θὰ τὸ ἰδεῖς ἐσὺ ὁ ἴδιος.
Φρόνιμα λόγια θὰ σοῦ πῶ·
ἂν μ' ἀκουεῖς!
Μὴν παύσεις τὸν πόλεμο...
—εἰν' ὄμοιο κακὸ γιὰ ὄλους—
Πρωτύτερα τὸ σιρατὸ τῶν Τρῶων κατὰ τὰ ξακουσμένα τεῖχη τοῦ
[Ἰλίου νὰ στορημώξεις.

Τοῦ Ἐκτορα τὴν ψυχὴ ἀφαίρεισε·
πίσω στὰ πλοῖα πῆγαινε.
Ἔμεῖς τὸ καύχημα τῆς νίκης θὰ σοῦ δώσουμε».
Τοῦτο ἔτσι μίλησαν·
ἀνάμεσα σιὸς ἀθάνατους ἔφυγαν καὶ πῆγαν.

Αὐτὸς βάδισε πρὸς τοῦ ποταμοῦ τὸν ἴσιο ὄχτο·
πλημμυρισμένος ὁ ὄχτος ἦτανε ἀπὸ νερὸ
—Πολὸν τῶν θεῶν ἢ βουλή τὸν παρακίναε—
πολὰ ὄμορφα ὄπλα ἔπλεαν παλληκαριῶν σκοτωμένων καὶ νεκροί.

Τὰ γόνάτα του πρὸς τὰ ψηλὰ πηδοῦσαν
ἀντίθεται στὸ ρέμα αὐτὸς ἀδιάφορος βάδιζε πηδηχιά.
Δὲν τότε σταμάτησεν ὁ πλατὺς ποταμὸς·
μεγάλο θάρος τοῦ ἴωκε ἡ Ἀθηναῖα.
Κι ὁ Σκάμανδρος δὲν ἔπαυε τὴν ὄργη του·
πιὸ πολὺ μὲ τὸν Πηλείδη θύμωνε·
θεόψηλα ἐσήκωνε τὸ κύμα.
Τὸ Σιμόεντα ἔβαλε φωνὴ καὶ τότε κάλεσε·
«Ἀδελφὲ ἀγαπημένε, τὴν τόλμη τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ μαζί ἄς

ἐπειδὴ, γρήγορα τὴ μεγάλη πολιτεία τοῦ Ποιάμου θὰ κυριέψει·
οἱ Τρῶες δὲ θὰ μωρέσουν νὰ κρατήσουν τὸν ἀγῶνα μπρὸς του.
Βοήθα σοο γρήγορα·
γέμιζε τὸ ρέμα σου μὲ νερὸ ἅπ τις πηγές·
ὄλους τοὺς χεῖμαρρους ξεκίνα·
μέγα κύμα ὄρθωσε·
πολλὴ φασαρία σήκωσε κι ἀπὸ πέτρες κι ἀπὸ ρίζες·
ἄς σταματήσουμε τὸν ἀγριο ἄντρα·
αὐτὸς τώρα νικᾷ·
ἴσα ἴσα μὲ τοὺς θεοὺς θέλει νὰ ἴναι.

Τὸ λέω,
δὲ θὰ τὸν σώσουν οὔτε ἡ ὄρμη του, οὔτε ἡ ὁμορφιά του οὔτε τὰ
ὁμορφα ὄπλα του·

αὐτὰ κάτω κάτω στὴ κοίτη θὰ εἶναι θαμμένα·
θὰ τὰ σκεπάζει ὁ βοῦρρος.
Τὸν ἴδιο θὰ τυλίξω μὲ τὴν ἀμμουδιά
κι ἀπάνω της μύρια χαλίγια θὰ μαζέψω.
Τὰ κόκκαλά του νὰ ξεχωρίσουν οἱ Ἀχαιοὶ δὲ θὰ μωρέσουν·
μὲ τόσες λάσπες ἐγὼ θὰ τὸν σκεπάσω.
Αὐτοῦ τὸ μνῆμα του θὰ εἶναι·
νὰ τοῦ σηκώσουν τύμβο οἱ Ἀχαιοὶ καμμιά ἀνάγκη δὲ θὰ εἶναι·
τότε πού θὰ τὸν θάψουν».

Εἶπε.

Ἄνω κάτω ἔγινε, φούσκωσε, ψηλὰ σηκώθη στὸν Ἀχιλλέα καταπάνω,
βράζοντας ἀπὸ ἀφρό, ἀπὸ αἶμα νεκρῶν·
τὸ ματωμένο κύμα τοῦ θείου ποταμοῦ στεκότανε ψηλά·
τὸν Ἀχιλλέα νὰ ρήξη κάτω ἤθελε.

II Ἡ φωτιά καὶ τὸ νερὸ

Ἡ Ἥρα τότε βούηξε·
γιὰ τὸν Ἀχιλλέα φοβήθηκε·
μὴ τὸν παρασύρει τὸ ποτάμι τὸ μεγάλο μὲ τις βαθεῖες τις δίνες.
Ἀμέσως τὸν Ἡφαιστο φώναξε, τὸ γιό της·
«Ἔλα δώ, κουτιοπόδαρε, παιδί μου!
Τὸ ἔχουμε πῆ·
ὁ Ξάνθος θὰ σοῦ εἶναι ἀντίπαλος στὴ μάχη·
Λοιπόν, γοργὰ βοήθησε·
ἀναψε μεγάλη φλόγα.
Ἐγὼ θὰ πάω νὰ σκώσω ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ Ζέφυρου καὶ τοῦ γορ-
[γοῦ τοῦ Νότου κακὴν ἀνεμοζάλη·

αὐτὴ θὰ κάψει τῶν Τρῶων τὰ κεφάλια καὶ τὰ ὄπλα,
κακιὰ καῖλα φέροντας.

Ἐσοῦ στοῦ Ξάνθου τις ὄχθες νὰ καὶς τὰ δέντρα·
βάλε φωτιά στὸν ἴδιο·
ἄς μὴ σὲ ξεγελάσει μὲ γλυκὰ λόγια καὶ μὲ παρακάλια.
Τότε πού ἐγὼ θὰ σοῦ φωνάξω δυνατὰ,
τότε σταμάτα τὴν ἀκούραστη φωτιά·
μὴ σταματᾷς πρωτύτερα τὴν ὄρμη σου»
Ἔτσι εἶπε.

Ὁ Ἡφαιστος ἀναψε θεοάναφτη φωτιά.
Πρῶτα στὴν ἀμμουδιά ἡ φωτιά ἔκαιε,
ἔκαιε πολλοὺς νεκρούς·
πολλοὶ εἶχαν μείνει κατακεῖ·
ὁ Ἀχιλλέας τοὺς εἶχε σκοτώσει.
Ὁλη ἡ ἀμμουδιά ξεράθηκε·
νὰ προχωρήσει δὲ μωροῦσε τὸ λαμπρὸ νερὸ.
Ἔτσι ὁ φθινοπωρινὸς βοριάς νιοπότισταν κῆπο γοργὰ ξεραίνει·
—τὸν χαίρεται ὁποιος τὸν περιποιεῖται—
ἔτσι ὄλη ἡ ἀμμουδιά ξεράθηκε
καὶ βέβαια καὶ οἱ νεκροὶ καῖχαν.

Στὸν ποταμὸ τότε ἔστρεψε τὴ λαμπρὴ τὴ φλόγα.
Καίονταν φτελιές, καίονταν ἰτιές, καίονταν καὶ μυρῖκια
καὶ ὁ λωτὸς καιότανε, ἡ κύπερη, τὸ βοῦρολο·
—στοῦ ποταμοῦ τὸν ὄχτο ἀφθονα αὐτὰ βλασταῖναν—
βασανίζόντανε τὰ χέλια καὶ τὰ ψάρια μέσ στις δίνες·
σιδημορφο ρέμα ἐδὼ κ' ἔκει πηδοῦσαν·
ἅπ τὴν πνοὴ βασανίζονταν τοῦ πολύβουλου Ἡφαιστοῦ
ἡ δύναμη τοῦ ποταμοῦ καιγόταν·
λόγο εἶπε κι ὄνομα·

«Ἡφαιστε, ἅπ τοὺς θεοὺς κανέναν νὰ τὰ βάιει μαζί σου δὲ μωρεῖ·
παῦσε τὴν ἀμάχη·
εὐθὺς ὁ Ἀχιλλέας τοὺς Τρῶες ἀπὸ τὴν πόλη ἄς διώξει.
Τί θέλω γὰ νὰ βοηθάω καὶ νὰ τσακῶνουμε;»
Εἶπε.

Ἀπ τὴ φωτιά καιγόταν·
ἔβραζε τὸ ὄμορφο τὸ ρέμα.
Ἔτσι λεβέτι βράζει ἀπ τὴν πολλὴ φωτιά, ἀπ ὄλες τις μεριές γοργὰ
τροφεροῦ χοίρου πάχος λειώνοντας·
ἀπὸ κάτω ξύλα ξερὰ εἶναι βαλμένα.
Ἔσο ἰσομορφο τὸ ρέμα του ἀπ τὴ φωτιά καιγόταν,
τὸ νερὸ ἔβραζε·
νὰ πάει πιὸ μπρὸς δὲν ἤθελεν αὐτός·
κρατειόταν·
τὸν βασάνιζε ἡ ἄχνα ἡ δυνατὴ τοῦ πολύβουλου Ἡφαιστοῦ
Στὴν Ἥρα, θερμοπαρακαλώντας φτερωτὰ λόγια εἶπε·
«Ἥρα, γιατί ὁ γιός σου ἀπ' ὄλα τὸ δικό μου βάλθηκε ν' ἀφανίσει ρέμα;
Δὲν εἶμ' ἐγὼ τόσο αἰτία·
Πιὸ πολὺ, εἶν' οἱ ἄλλοι πού βοηθοῦν τοὺς Τρῶες·
ἐγὼ τὸν πόλεμο θὰ πάψω·
ἀφοῦ, ἐσοῦ τὸ θέλεις·

ὣς πάγει κι αὐτός.

Κι δρόμα ἐγὼ τοῦτον τὸν ὄρκο δίνω·
τοὺς Τρῶες ἐγὼ δὲ θὰ φυλάξω ἀπ' τὴν κακὴ τὴ μέρα·
πέρα γιὰ πέρα ἢ Τροία μπορεῖ νὰ καίγεται ἀπὸ δυνατὴ φωτιά.
—οἱ ἄνδρῆοι θὰ τὴν καίνε Ἀχαιοί—
οὔτε τότε θὰ τὴ φυλάξω·.

Τὰ λόγια τότε ἄκουσε ἡ λευκοχέρα Ἥρα·

στὸν Ἥφαιστον ἐμίλησε, τὸ γιό της:

«Ἥφαιστε, σιάσου, ξακουστὸ παιδί μου!

Σωστὸ δὲν εἶν' ἕνας θεὸς γι' ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων νὰ βριτανίζει' ἔτσι».

*Ἐτσι εἶπε.

Ὁ Ἥφαιστος ἔσβησε τὴ θεοάναρτη φωτιά.

Πάλι στὸ ποτάμι κύλησαν τὰ ἄμορφα νερά του.

Τοῦ Ξάνθου ἔτσι ἡ ὄρμη δαμάσθη.

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

Βιολέττα

Χώρις ἀστέρια καὶ σελήνη
χώρις «μαμζέλ μετὰ τρεμούσης
χειρὸς» καὶ χώρις κὰν «ἐκεῖνη
εἰς τὴν ἀγκύνην...» —χώρις «οὔσης»

Πάρ' ἔτσι ἀνθρώπινα καὶ σκέτα,
στυμμένη ὡς σ' εἶδα νὰ ξεπλένεις,
σ' ἀγάπησα ἐγὼ Βιολέττα
στὸ φῶς μιᾶς μέρας ξεχασμένης.

Δὲν ἦσαν οὐ «Ματθίλδη» ἢ Μοῦσα,
μὴτ' «ὀμχλώδης» ὁ ἔρωτάς σου
μῆτε κι ἐγὼ πὼς τραγουδοῦσα
κάτ' ἀπ' τὰ παρεθυρά σου,

*Ἦσαν γλυκεῖα χωρὶς «γαζίες»
καὶ δίχως «souvenir» δικιά μου
καὶ ὅλες οἱ ἡμερομηνίες
μιλοῦσαν ὁμοια στὴν καρδιά μου,

Μὰ ὡς μίλειες ἦταν σὰν νὰ σβοῦσαν
τ' ἀχνά σου χεῖλη καὶ σὰν ὄπως
νὰ διάβαιναν καὶ νὰ περνοῦσαν
καθ' ἐποχὴ καὶ κάθε τόπος...

Χαλκίδα 1930

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Λ Η Δ Α

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ἦταν, καλὰ τὸ λέγαν, ἀληθινὸ ἀρχοντόσπιτο. Δυὸ πατώματα κρατοῦσε μιὰ οἰκογένεια ἀπὸ τρία ἄτομα καὶ δὲ χώραγαν τοὺς φίλους ποὺ μπαινόβγαῖναν τὴ μεγάλη πόρτα, τοὺς πρόθυμους συνδαιτημόνες, τοὺς ἀμφίβολουσ συγγενεῖς, τοὺς φιλόδοξους νέους ποὺ ἀναζητοῦσαν ἐκεῖ τὸ λανσάρισμά τους στὸν κόσμο, τίς πιὸ κομπῆς κοπέλες, τόσο ἀνυπόμονες καὶ νευρικές γιὰ τὸ μέλλον τους—ἴσως ἐκεῖ νὰ βρίσκαν τὴν εὐτυχία ποιὸς ξέρει. Θὰ ἦταν ἔλλειψη κάθε ρεαλισμοῦ τὸ ν' ἀγνοήση κανεὶς ὅτι τὰ ὑπολογιστικὰ στοιχεῖα γλυστροῦσαν μέσα σὲ μιὰ τέτοια ὀμήγυρη ἀριστοκρατικῆ, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ ὀμορφιά καὶ ἡ ἐξυπνάδα. Ἴσως ὁμως νὰ μὴν ἦσαν καὶ αὐτὰ περιττά, ἴσως κρίνονταν μάλιστα ἀπαραίτητα, ἀφοῦ προσθέταν στὸ σύνολο μιὰ ἔστω καὶ κατώτερης ποιότητος γραφικότητα. Θὰ κινδύνευε νὰ καταντήση κουραστικὴ μιὰ ἀτιμόσφαιρα δημιουργημένη ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ὑψηλὴ ἀγωγή.

Γυμνοὶ ὦμοι, χαμόγελά, μπρίτζ, ἡ ἀποψη τῆς θάλασσας, ὁ Ἑνετικὸς θρύλος τοῦ Πύργου, τὸ κάδρο τῆς Θεσσαλονίκης μέσα στὴ νύχτα ἀπὸ τίς θεαματικὲς τζαμαρίες, μερικά τέτατ' στὰ ἀπόμερα, μιὰ αἴθουσα γιὰ μιλιάρδο. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴ λεπτομέρεια:

— Εἰδικὴ αἴθουσα γιὰ μιλιάρδο!

Ἄλλὰ τώρα δὲν ἔχει τίποτα πιὰ. Τὸ σπίτι τάγορασε ἕνας ἀπ' τὴν Καβάλλα, κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τὸ τὴ σοφίτα καὶ νοίκιασε ὄλα τὰ δια-

μερίσματα σὲ νοικοκυραίους φρόνιμους, ἀφιερωμένους στὰ ἔργα τους, ποὺ δὲν ἀγαποῦσαν τὸ θόρυβο. Ὡστόσο οἱ διαβάτες ὅταν περνοῦσαν ἀκόμα τὸ ἔδειχναν μὲ τὸ δάχτυλο—ὁ θρύλος δὲν ἔσβυνε—οἱ ξένοι ζητοῦσαν νὰ συλλάβουν τὸν χαρακτήρα του μέσ' ἀπ' τίς ἀφηγήσεις τῶν ἐντοπίων καὶ τὴν εἰκόνα ποὺ ἐπλασθανφρόντιζαν νὰ τὴν προβάλουν στὸν κύκλο τους, ἴσασε ποῦ ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ ἔγινε σωστὸ παραμῦθι ἀπὸ τίς ἀπίθανες ποὺ πῆρε παραλλαγές.

Ἄλλὰ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἦταν ὅτι κανεὶς δὲ ρωτοῦσε τι ἀπόγιναν τὰ πρόσωπα ποὺ γιόμισαν μὲ τὴν τρέλλα τους, τὰ πλοῦτη τους καὶ μὲ τί χαρά τους τίς ἀγραφτες σελίδες τοῦ φανταστικοῦ ἐκείνου βιβλίου.

Ὁ ἀρχοντάνθρωπος ξέπεσε. Καὶ ὄλοι δέχτηκαν τὸ τέλος σὰν κάτι μοιραῖο καὶ ἀναπότρεπτο. Ἡ κόρη του χάθηκε ἀπ' τὸν κόσμο. Καὶ ὅπως ἦταν ἐπόμενο κανεὶς δὲν εἶχε τὴν ὄρεξη νὰ τὴ δῆ ἀπορφανισμένη ἀπὸ τὴν αἴγλη της. Οἱ περισσότεροι δὲν ἤθελαν νὰ καταποτισθοῦν στὶς πεζότητες τοῦ δραματικοῦ ἐπιλόγου, τὸν ἀφαιροῦσαν σχεδὸν ἀπὸ τὴν ὑπόθεση, ἀπὸ φόβο μήπως μειωθῆ ἡ ἐντύπωση ποὺ δεχόντουσαν ἀπὸ τὸ μυθοπλαστικὸ τῆς στοιχείο. Τὸ πλῆθος ἀγαπάει κάποτε νὰ κινεῖται ἄνετα μέσα στὴ φαντασία του λυτρωμένο ἀπὸ τίς τυποποιήσεις τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Στὸ μέγαρο ἔμενε ἡ παλιὰ δόξα. Μιὰ ζωὴ δονοῦμενη στὸ μισόφωτο. Τὸ ναυάγιο τῆς οἰκογενείας ἔστω κι' ἂν εἶχε προσφέρει τὸν τόνο της στὴν αὐ-

στηρή πολιτεία ποιά συνέχεια θά μπορούσε νά ἔχη μ' αὐτή τή ζωή; Ἐδῶ πιά ἀρχίζει μιὰ ἄλλη ἱστορία.—Μ' ὄλα ταῦτα κάπου θά ζοῦσε γυμνή ἀπὸ τὸ παρελθόν της ἡ ἀριστοκρατία ποῦ ἔπεσε.

Ἰώως σ' ἕνα κίόσκι μὲ κήπο. Ὁ πατέρας θά καθόνταν σὲ μιὰ πολυθρόνα μὲ τὰ μῦθια του ρουφηγμένα ἀπ' τὸ κενό. Ἡ θυγατέρα θά τραγουδοῦσε ἕνα σκοπὸ δίχως ἔννοια. Ἡ μάνα θά περιφέρονταν σὰ στοιχειὸ στὸ σκοτεινὸ δῶμα κι' ὅταν γιὰ μιὰ στιγμή ὁ κάθε θόρυβος κόπαζε στηριγμένη στὸν τοίχο θάκουγε τὴν ἀναπνοή της. Ὅλοι θάκουγαν τὴν ἀναπνοή τους καὶ θά βεβαιώνονταν πῶς αὐτοὶ εἶναι.

Ὅμως θά μπορούσαμε νά τοποθετήσουμε τοὺς ἥρωές μας σὲ μιὰ δευτέρα ἐποχὴ ὅπου τὸ μελοδραματικὸ ὕφος θά δυσκολευόταν νά εἰσδύσῃ. Ἐδῶ χρειάζεται ἡ μουσικὴ ἑνὸς Μόζαρτ. Δὲν πειράζει ποῦ θάπαντήσουμε τοὺς ἐκπτώτους μας σ' ἕνα ὑπόγειο. Ἡ διάθεση εἶναι ἱκανὴ νά δώσῃ τὴ μορφή της στὸ κάθε τοπεῖο. Ὁ κόσμος εἶναι ἀγίνωτος καὶ θά τὸν δημιουργήσῃ αὐτή. Ὁ ἥλιος κι' ἡ ἀπαλή ρέμβη τῆς μουσικῆς μας δὲ θά ἐπισκεφθῇ ποτὲ τὴ σοφία τοῦ ἀγνώστου κυρίου ἀπ' τὴν Καβάλλα ποῦ ἔκαμε ἰδιοκτησία του τὸ μέγαρο μὲ τὸ θρόλο. Μὰ θά φωτίσῃ τὸ ὑπόγειο. Καὶ ὄλα θά κολουμπήσουν στὴ διαύγεια καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα θά γίνῃ ἀπὸ δαντέλες.

Μπροστὰ σ' ἕνα καθρέφτη μὲ χρυσοποικιλτὴ κορνίζα ἡ κόρη χαίρεται τὸ πλατὺ της κι' ἐλευθερὸ μέτωπο. Ἐνα γραμμῶφονο παίξει σὲ κάποιον γειτονικὸ σπίτι κάποιον χορὸ ἀπ' ὅπου μόνον ὁ ρυθμὸς ξεχωρίζει. Τὸ τζάμι τοῦ καθρέφτη εἶναι ραγιαμένο. Δὲν ἔχει σημασία, στὸ λευκὸ βάζο ποῦ μοιάζει μὲ τὸ λαμὸ ἐνδὸς κύκνου, τὰ λουλούδια σκορπιζοῦν ἀφθονη τὴ δροσιά τους. Ἡ κόρη λικνίζεται μέσα στὸν ἦχο. Δὲν ὑπάρχει κανὲν γειτονικὸ γραμμῶφονο. Τὸ τραγοῦδι βγαίνει ἀπ'

τὴν ψυχὴ της καὶ ὄλα εἶναι χαρούμενα. Κυττάξετε τὴν στά μὰ τια, ἐκεῖ κρῦβουν τὴ λεπτότερη τους οὐσία ὄλα τὰ χρώματα, δὲν εἶναι μιὰ ἀγνόητα σκέτη, θά βρῆς ἐκεῖ τὸ πάθος ποῦ γίνεται ἀρμονία, τὴν ἀμαρτία χωρὶς ὄνομα, ποῦ μοιάζει μυστικὸ κάποιον πρᾶγματος ποῦ δὲ γεννήθηκε ἀκόμα στὸν κόσμον. Τίποτα δὲν εἶναι ἀπλοϊκὸ καὶ ὄλα εἶναι χαρούμενα. Καὶ τὰ πιὸ γερασμένα πρᾶγματα κρατῶνται ἀπὸ ἕνα ἀγήραστο σκέρτσον. Ὁ καθρέφτης χάνει γιὰ λίγο τὴ μορφή τῆς κόρης, μένει θαμπὸς μέσα στὴν ἀπορία του, ὅμως εἶναι τώρα ὁ ἦχος ποῦ ναρκισσεύεται στὸ γιαλὺ του. Εἶδατε ποτὲ ἕναν ἦχο νά ἔχῃ ἕνα εἶδωλο; Ἡ κόρη χορεύει, ἐγκαταλείπεται στὸν ἑαυτὸ της καὶ βηματίζει σ' ἀθέριες σκάλες, χορεύει, μιὰ ὀρχήστρα ἀπὸ γέλια σκεπάζει ἕνα πόνον, ὕστερα ἀκούγεται κάτι σὰ θρόϊσμα φουστάνου, ὥπεια ἀπὸ μεταξωτὰ, χορεύει. Ἄπλωνει τὸ χέρι της. Χωρὶς δαχτυλίδι ἢ βραχιόλι, αἶσθησις γιὰ τὸ περιττὸ κάθε μάτιασις, πηροφάνεια, τὸ μακρὺ χέρι της τ' ἀσημένιο. Δὲν ἔχει σημασία ἂν φορᾷ φουστάνι ἀπὸ ἀλατζά, ὁ κάθε θόρυβος εἶναι μετὰ ἐξινος καὶ ἡ κόρη περνᾷ μέσ' ἀπὸ ἀόρατες ὑποκλίσεις. Ὁ ἦχος εἶναι ἡ ὑπαρξὴ της. Καὶ ὁ καθρέφτης ἂν μπορούσε νά θέλῃ κάτι θά ἤθελε νά παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἄλλη του χρησιμότητα ὕστερα ἀπὸ τὸ κάδρο ποῦ ἐσχημάτισε τῆς μαγικῆς κείνης ὥρας. Ὁ πατέρας κάθεται σὲ μιὰ γωνία, καντίζει μιὰ πίπα ποῦ βγάει κενὸ γαλάζιο, οἱ ρυτίδες τοῦ προσώπου του χάνουν τὸ βάθος τους, ὑποφιάττουν πῶς εἶναι σκιὲς ἀπὸ ἕνα παιχνιδιάρικο φωτισμὸ, ὄχι ρυτίδες. Μὲ τὴν κεφαλὴ παρακολουθεῖ τὸ χορὸ τῆς θυγατέρας ποῦ ἐλίσσεται στὸ μοτίβο ποῦ τόσο ἀγάπησε. Ἡ μητέρα ξαπλωμένη σὲ μιὰ παλιά πολυθρόνα γυρίζει ἕνα λεύκωμα μὲ ζωγραφιὲς ἀπὸ ἀναμνήσεις.

Λοιπὸν, τίποτα δὲν ἄλλαξε, ἔξω ἀπὸ τίς συνθήκες, ἡ καρδιὰ μένει πάντα ἡ ἴδια τῆς ἀριστοκρατικῆς φα-

μίλιας ποῦ ἔπεσε. Εἶν' ἡ εὐτυχία ποῦ ξεκινάει ἀπὸ μέσα μας καὶ λαχτράει ν' ἀγκαλιάσῃ ὄλο τὸν κόσμον. Εἶν' ἡ νεότης. Μονάχα ποῦ τώρα τῆς λείπουν τὰ μέσα γιὰ νὰ τελειώσει ὅπως ἀρχισε τὴ χαρούμενὴ της ἀποστολή.

Τὴ λένε Λήδα. Στὰ μάτια της κρῦβουν τὴ λεπτότερη τους οὐσία ὄλα τὰ χρώματα. Ἄς συλλάβουμε τὴ δίχως ὄνομα ἀμαρτία ποῦ μοιάζει μυστικὸ κάποιον πρᾶγματος ποῦ δὲ γεννήθηκε ἀκόμα στὸν κόσμον.

II

Ὅταν ὁ Γιάννης Βούλγαρης ἦλθε στὴν πολιτεία ἦταν ἕνα σκούρο, μὲ ὑγρὲς ἀπόψεις, πρῶνόν. Ὁ καιρὸς τρώμαζε. Ἡ ὁμίχλη μέρδευε τοὺς δρόμους. Ὁ ἀέρας κατακάθιζε στὴν ἐπίδερμίδα καὶ τὴν ἀγρίευε. Σὰ στήμένο σὲ μιὰ φανταστικὴ κορυφὴ ἕμοιαζε τὸ Ἐφταπύργιο καὶ ὅμως μέσα σὲ τοῦτο τὸ αὐλο πλαῖσιο ἐπρόβαλε ἡ ὑπαρξὴ του ἀναμφισβήτητη. Ὅλα ἦσαν ὑπαρκτὰ εἶχαν ὅμως τοποθετηθῆ σ' ἕνα κόσμον ἀμφίβολο. Οἱ ράγες τοῦ τράμ ἐντυφώνονταν σάν κάτι τὸ ἀνεξήγητο. Ἄναξητοῦσες τὴ ζωὴ αὐτοῦ τὸ πόλισμαν μὲ τάφογα γάντια. ποῦ ὠδηγοῦσαν οἱ ράγες τοῦ τράμ; Ὁ Γιάννης Βούλγαρης δὲν ἤξευρε καὶ ὁ ἴδιος ποιά διεύθυνση γύρευε. Τὸ Ἐφταπύργιο ὅπου καὶ ἂν πήγαινε ἦταν μπρός του. Ἐνόμιζε ὅτι γίνονταν πιὸ μικρόσωμος ὅταν κυττοῦσε τίς πολεμιστρες.

— Ποῦ βρίσκεται τὸ ξενοδοχεῖο «Κεντρικόν»; ρώτησε κάποιον διαβάτη πιανόντας τον σχεδὸν ἀπὸ τὸ μανίκι.

— Πιὸ κάτω ἀριστερὰ ἔλαβε βαρὺθυμὴ τὴν ἀπάντησι. Κι' ἀπομακρύνθηκε μὲ τὸν γιακὰ τοῦ παλτοῦ σηκωμένον.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν γνώριζε ὅτι ὑπάρχει ἕνα τέτοιο ξενοδοχεῖο, ὅμως ὑπέθεσε ὅτι τὸ μεγάλο αὐτὸ τόπο θά ἔβρισκε χωρὶς δυσκολία ὅτι τοῦ πέρναγε ἀπ' τὸ νοῦ. Ἦθελε νὰ σταματήσῃ τὸν πρῶτον ἀγνωστον καὶ νὰ τὸν πιάσῃ κουβέντα. Νὰ τοῦ σφίξῃ τὸ χέρι νὰ τὸν κερᾷ καφέ. Ἄλλὰ

κάνεις δὲν τὸν πρόσεχε. Μ' ὄλα ταῦτα οἱ ντόπιοι περπατοῦσαν ἀργὰ καὶ ἔμοιαζαν σὰ νὰ τοὺς βασάνιζε μιὰ ἔμμονη σκέψη.

Ἐνας σκούλος πέρναγε ὀσιζόντας μὲ τὸ μακρὺ ἀνήσυχο ρύγχος του. Γύρω ἀπ' τὸ λαμὸ του ἦταν ἕνας κύκλος ἀπὸ χαρτὸνι χοντρό. Κάποιος πονόψυχος θά τοῦ τὸ εἶχε φορέσει γιὰ νὰ μὴ σκούβη φαίνεται καταγῆς κι' ἔτσι νὰ προφυλάγεται ἀπ' τίς φόλες. «Καὶ τί δὲ βλέπει τὸ μάτι σου, κάνει τὴ σκέψη, στὴν πολιτεία».

Τὰ ρουλά τῶν μαγαζιῶν ἀνοιγαν, φυσιογνωμίες νυσταγμένες τριγύριζαν τίς βιτρίνες. Τὰ μέγαρο ἔμοιαζαν ἀκατοίκητα. Μπορούσες νὰ φοβηθῆς ὅτι θά μαρμάρωνες ἂν δοκιμάζες νὰ διαβῆς τὴ σιδερένια τους θύρα. Τέτοιες στιγμὲς περιμένεις ν' ἀκούσῃς ὅπουδήποτε καὶ νὰ βρῖσκεσαι μιὰ σειρὴν ἀργοστασίου. Δὲν τὴν ἀκούεις καὶ ἡ καρδιὰ σου πιάνεται ἀπὸ ἀγωνία.

Στὸ μήκος τοῦ καινούργιου δρόμου ποῦ τυλιγεται στὴν ἀχλὺ διὰ σκορπισμένον οἱ ἄνδρες ποῦ εἰσέλθησαν γιὰ τὴν ἀσφαλτόστρωση. Σκάβουν τὸ χῶμα σιγὰ σιγὰ τὴν ὀρθογώνιον πέτρας μοχθοῦν, ἰδρώνουν ἀμίλητοι. Ἡ ψυχὴ τῆς πόλης παραστέκει θολή, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ συνηθίζει κανεὶς, οἱ τρόμοι διαλύονται. Τότε ὄλα τὰ πρᾶγματα εἶναι αὐτὰ ποῦ εἶναι καὶ ἡ ὁμίχλη δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο ἀπὸ ὁμίχλη. Μοιραῖο καταφύγιο ἡ γωνία ἐνδὸς πολυσύχναστο καφενεῖο ἀπ' ὅπου ὁ δρόμος περνᾷ, γιαλίζεται στὰ μάτια τῶν θαμῶνων καὶ χάνεται.

Ἐνας χαλὸς βιάζεται νὰ θρονιαστῇ στὴ γωνία.

Κάποιος θά βρεθῇ νὰ τὸν δῆ. Κάποιος ἴσως θυμηθῇ πῶς τὸν ξέρει. Σκηνὴ ποῦ ἀξίζει νὰ περιγραφῆ μάλλον σχηματικά. Σκυμμένα τὰ κεφάλια, χεῖλη ποῦ ὀμιλοῦν μὲ μυστικοπάθεια «Σώπα!» «Ναι.. σοῦ λέω! Αὐτὸς ὁ λέτσος εἶναι ἐκατομμυριοδός!» «Φαντάσου, ἦλθε ἀπ' τὸ Βογατσικό—γιατί;—γιὰ νὰ παντρευθῆ!» Ἐκκρηξή

ἐπιδεικτικῶν γέλων πού μεταδίδονται ἀνεξήγητα σὸ γύρω τραπέζια. (πολὺ συνηθισμένον «ἐφέ» γιὰ τὰ κινηματογραφικὰ φιλμ πού ἀκόμα κ' οἱ τολμηρότεροι σκηνοθέτες δὲν τὸ παραλείπουν σὲ παρόμοιες περιστάσεις).

Ἄπ' ἔξω περνᾶν οἱ κυρτές αὐστηρὲς κι' ἀκατάδεχτες. Ὅταν τὶς χαιρετᾶται κανεὶς μόλις κουνοῦν ἐλαφρὰ τὸ κεφάλι. Σπουδαῖο θὰ ἦταν γιὰ τὸν καθένα νὰ γνῶριζε τί αἰσθάνονται ὅταν ἀγγίζουσιν οἱ ἴδιες μὲ τὰ δάχτυλά τους τὸ δέρμα τους. Θὰ εἶναι πολὺ εὐχάριστο βέβαια ἐκεῖνο πού θὰ αἰσθάνονται. Ἔτσι συλλογιζέται ὁ χωλὸς στῆ γωνιά καὶ κοκκινίζει ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὸν πονηρὸ στοχασμὸ του.

Βγάζει ἓνα καθρεφτάκι, σπρώχνει νευρικὰ τὸ τσουλούφι του, σιάζει τὴν ἀκαθόριστη γραμμὴ τῆς χωρίστρας. Σκάς ἢ δὲν σκάς—ἐφυγαν πάλι δυὸ δόντια ἀπ' τὴν τσατσάρα.

Τὸ μούτρο του εἶναι συμπαθητικὰ γελοῖο, τὰ ξανθὰ μαλλιά του πού ἔχουν μιὰ ἀπόχρωση πρὸς τὸ κόκκινο τὸν κάνουν νὰ μοιάζει μ' Ἔβραῖο.

—Κύττα... κύττα... δὲν ἔχει φρύδια σχεδόν! θὰ ψυθιρίζουν βέβαια οἱ δυὸ δεσποινίδες πού κάθονται στὸ διπλάνο τραπεζάκι.

«Μὲ κόπο συγκρατεῖτε τὰ γέλια σας ἔ;» Τώρα καταλαβαίνει πόσο εἶναι βαρύτερα ἀπὸ τὴν πιὸ χυδαία βλαστήμια ἐκεῖνα τὰ λόγια πού δὲν ἀκούονται ἀπὸ μακρὰ μὰ πού προδίνουν τὴ σημασίαν τους μὲ τὶς γκριμάτσες τοῦ στόματος. Εὐγνωμονεῖ τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς δεσποινίδες ἐπειδὴ τοῦ δείχνει τὴν πλάτη τῆς κι' ἔτσι μπορεῖ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι δὲν τὸν κοροῖδεψε διόλου ὅτι —μακάρι!—δὲν τὸν πρόσεξε καν' δὲν χωνεύει τὴν ἄλλην μὲ τὴ σουβλερὴ μύτη πού δὲν παύει νὰ τὸν περιεργάζετα εἰρωνικὰ καὶ προκλητικὰ.

Χάρις σὲ κάτι τέτοια δὲ γεννιῶνται συχνὰ τὰ αἰσθήματά μας; (Κουμπώνει τὸ μεσαῖο κουμπὶ ἀπὸ τὸ σακάκι του γιὰ νὰ τὸ ξεκουμπώσῃ ἀμέσως κατόπι). Ἡ συμπάθεια, ἡ ἀποτροπὴ, ἡ ἀγάπη, τὸ μῖσος; Ποτέ δὲν

εἴμαστε δίκαιοι ἀπέναντι στὶς μορφές πού μᾶς περιβάλλουν. Μ' ἓνα τίποτα μᾶς κατακτᾷ ἓνας ἄνθρωπος, μ' ἓνα τίποτα καταπνέει ἕχθρος μᾶς. Ὅλοι καταλαβαίνουμε τί εἶναι τὸ σωστὸ, δὲν εἶναι ὁ κόμπος αὐτὸς (συλλογίζεται σύγκαιρα: πληρώνουν αἱ δυὸ τους ἄρα θὰ φύγουν) ἀλλὰ κάνουνε δπως μᾶς ὀδηγοῦνε τὰ βίτσιμα μας, ἢ κατάρα μας αὐτὴ εἶναι.

— Ἡ ἐφημερίδα ἐλεύθερη;

«Μάλιστα» νεύει ὁ κύριος πού τὴ διάβασε.

— Σὰς εὐχαριστῶ.

Τώρα γυρίζει τὸ ἐξασέλιδο καὶ βρίσκει πολὺ ἐπικίνδυνο νάνοιξη μιὰ τρύπα στὴ μέση. Ὅποτε θέλει βλέπει δεξιά. Σκύβει μὲ κόλπο: πλήρωσαν ὀχτῶ δραχμὲς ὅμως δὲν πρόκειται νὰ φύγουν οἱ δεσποινίδες.

«Ἀπὸ σημερον παρακολουθήσατε ὄλοι τὸ νέον ἀνάγνωσμα τῆς «Φωνῆς τοῦ Λαοῦ».

Γιατὶ ὄχι; Ἀπὸ τὶς πρῶτες γραμμὲς ἄλλωστε φαίνεται ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρων:

«Ὁ Οὐσάρως Φράντς Νόϋμαν εἶχε κατ' ἐπιπέδῳ παρασημοφορηθῆ εἰς τὸν πόλεμον. Ἦτο ἱππεὺς ἀριστος, σπαθιστῆς ἐκ τῶν πλέων δεινῶν. Μελαψὸς μὲ ἀδρὰ χαρακτηριστικὰ ἀλλὰ μὲ ἐκφρασὶν ἀγαθὴν ἐφημιζετο ὡς ὁ πλεὸν ἡρωϊκὸς καὶ χαροῦμενος τύπος τῆς ἐπαρχίας. Ὅταν μιλοῦσαν γι' αὐτὸν ἔλεγον πάντοτε «Ἄ ὁ Φράντς εἶναι ἓνας σωστός ἄνδρας. Τέτοιους λεβέντες χρειάζεται ἡ γενιά μας γιὰ νὰ πάη μπροστά». Δὲν ἔμεινε κοριτοὶ πού νὰ μὴ τὸν ἐρωτευτῆ ὅταν τραγουδοῦσε τὸ φεγγαριὸν τὶς ἀνοιξιὰτικες νύχτες, διότι εἶχε πολὺ ὠραία φωνή, ὁ κόμος μάλιστα ἐπέμενε ὅτι ἔγραφε καὶ ποιήματα ἂν καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἔκρινε νὰ τὸ βεβαιώσῃ. Αὐτὸς ὑπῆρχε ὁ ἦρος τῆς Ιστορίας μας, δυνατὸς μαζὺ καὶ εὐαίσθητος, ἓνας πολεμιστῆς καὶ ἓνας ρομαντικὸς πού ἐμελλε νὰ γίνῃ ἀργότερα πασίγνωστος σὲ ὅλη τὴν Οὐγγαρία»

Οἱ δύο δεσποινίδες σηκώθηκαν νὰ φύγουν κι' ἔτσι δὲν πρόφτασε νὰ συνεχίσῃ. Μὲ τὴν τραγιάσκα κατεβασμένη τὶς ἀκολούθησε.

III

Ὅτι τὴν εἶδε, τὴν ἀκολούθησε,

ἀσήμαντος, γελοῖος, ἀθέατος—ἔβλεπε μ' ἓνα τρίτο μάτι νὰ προχωρᾷ τὸ σουλούπι του—ὅτι ἀποχωρίστηκε τὴ φιληνάδα τῆς μὲ τὴ σουβλερὴ μύτη κι' ὕστερα χάθηκε μέσα σὲ κάποιον ὑπόγειο, τοῦ φαινόταν σάν ψέμματα. Μὰ βέβαια δὲν ὑπέβηκε ἀμφιβολία, καθὼς πῆγαινε βρῆκε στὸ δρόμο τὴν πιὸ ὀμορφὴ Μοῖρα πού θέλησε νὰ τοῦ στήσῃ μιὰ φάρσα. Ὡστόσο θὰ τόλμαγε, θὰ κατέβαινε τὶς σκάλες μὲ τὰ πόδια τρεμάμενα καὶ θὰ χτυποῦσε τὴν πόρτα.

— Ἐδὼ μένει ἡ δεσποινίς;

Θὰ τοῦ ἄνοιγε μιὰ παιδοῦλα κατὰ πληκτητὴ μὲ κόκκινη σκούφια.

— Ναι, ἐδὼ μένει.

Καὶ θὰ ἐμπαινε ἀφουγκραζόμενος πῶς ἀντηχεῖ ὁ βῆχος του μέσα στὸ δῶμα. Θὰ τῆς ἐτοίμαζε ἓνα λογιῶριο πού θὰ βάσταγε μιὰ μεγάλη ἀναπνοή. Τότε θὰ κουνόυσε ἐκείνη ἐλαφρὰ, ἀνεπαίσθητα τὸ κεφάλι. Δὲ θὰ ἔλεγε «ἔλα» μὰ θὰ δέχονταν ἴσως νὰ γονατίσῃ σιμὰ τῆς νὰ προσευχηθῆ ἀκουμπώντας στὸ φέρεμά της, νὰ κλάψῃ χωρὶς αἰτία σιωπηλὰ καὶ γλυκὰ. Ἀπὸ τὰ παράθυρα θαρρόνταν ἡ νύχτα ὕγρη ἀπὸ μυστικὲς ἔννοιες.

Καὶ ξάφνου θ' ἀντηχοῦσε μιὰ μελωδία. Δὲ θὰ τοῦ ἔλεγε «φύγε» μὰ θὰ καταλάβαινε ὅτι δὲν ἦταν γι' αὐτὸν ἡ ταραχὴ πού θὰ ἔκαμε τὸ πρόσωπό τῆς περιλαμπρο. Θὰ γλύστραγε πρὸς τὴν ἀσῆμαντος, γελοῖος, ἀθέατος ὅπως ἦλθε θὰ χάνονταν.

Γιατὶ ξάφνου θ' ἀντηχοῦσε μιὰ μελωδία πού θὰ τὴν ἔψελνε στὸ φεγγαριὸν οἱ Οὐσάρως Φράντς Νόϋμαν.

IV

Ἡ κόρη ἀναπαύεται σὲ μιὰ κούνια δεμένη ἀπὸ δυὸ κυπαρίσσια. Ἔρχονται τὰ πνεύματα καὶ τὴ λικνίζουν. Ἦ ἀεράκι τῆς χαϊδεύει τὸ μέτωπο, τῆς χωρίζει μὲ πόση διακριτικότητα—τάχα ἀπὸ σύμπτωση—τὰ μαλλιά της. Τώρα μοιάζει μικρὴ Θεὰ βυθισμένη στὴ γαλήνη τοῦ λίκνου της. Κόκκινα χεῖλη, παχειὰ λευκὰ δάχτυλα ἀγγέλων πού παίζουν ἄρπες. Αἴφνης βγαί-

νει ἓνας χωλὸς, τρέχει ν' ἀγκαλιάσῃ τὴν κόρη μὲ κραυγὲς ἀναρθρες, ἀχ παραλίγο ἢ κούνια νὰ πέσῃ. Ἐκείνη πάει νὰ βγάλῃ μιὰ φωνὴ ἀλλὰ σταματάει. Ἀπλώνει τὰ μπράτσα της γυμνὰ ὡς τοῦς ὄμους. Δὲν εἶναι μιὰ ἐπικλήση ἔρωτα. Ὁ χωλὸς τινάζεται πέρα. Κορδολακίζεται. Σπάει στὰ δυὸ. Κλαίει, γελάει. Ἀπὸ τὶς τσέπες του πέφτουν χρυσὰ φλουριά. Δὲν ἀκούγεται πιά καμμιὰ ὀμιλία, ἦχος φωνῆς, ὅμως μὲ βεβαιότητα ἐντυπώνεται ὁ διάλογος—«Μὴ μὲ βασανίζεις»—Εἴν' ἡ ἐκδίκηση» ὅπως στὸν κινηματογράφου τὰ γράμματα, κάτου ἀπὸ μιὰν ὀθόνη τῶν καιρῶν πού περάσαν τῆς παντομίμας.

Ἡ Λήδα ξυπνᾶει, συνέρχεται. Σήμερα ἀλήθεια θάρθη ὁ γαμπρός, ἀπὸ τὸ Βογατσικό, πού χλωαίνει. Ὁ πατέρας νομίζει ὅτι ὁ γάμος θὰ σώσῃ τὴν κατὰσταση, ὁ Γιάννης Βουλγαρῆς εἶνε πλούσιος, ἴσως καταφέρουν νὰ ξαγοράσουν τὸ σπίτι.

(...Νὰ πηγαίνῃ ἡ Λήδα σ' ἓνα δάσος μὲ τάλιο, νὰ χαιρετᾶ τὸν περήφανο καὶ ρυθμικὸ καλπασμὸ του. Νὰ κολυμπᾷ στὶς πιὸ θαυμάσιες θάλασσες, νὰ γυρνᾷ μισόγυμνη μέσα στὸν ἥλιο. Νὰ βρῖσκῃ τὸ κατάλληλο ἔνδυμα γιὰ τοὺς πόθους της. Νὰ μὴ βοηθᾶ ποτὲ τὰ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα. Ὅμως νὰ ἱκανοποιῆ τὶς προσωπικὲς ἐπιθυμίες μὲ μυστικότητα σάν ἀγαθὸ πνεῦμα. Νὰ βλέπῃ ἓνα παιδάκι ξυπόλυτο, μὲ θερμὴ ἔκφραση στὰ πνευμένα του μάτια, μπροστὰ σὲ μιὰ βιτρίνα μὲ παιγνίδια ἀλλόκοτα. Καὶ νὰ φροντίσῃ ὥστε νὰ τοῦ γιομίσῃ ὁ ὑπάλληλος μὲ τὰ πιὸ φανταχτερά τὴν ἐκπληκτὴ του ἀγκάλη).

V

Καθὼς βρίσκονται τόσο σιμὰ οἱ δυὸ ἀρραβωνιασμένοι εἶναι σὰ νὰ μποροῦν νὰ φιλιώσουν τὰ πιὸ ἀνόμοια πράγματα.

Τῆς μιλάει γιὰ τὸ χωριό. Γιὰ τοὺς χωριάτες πού θὰ τὴ δεχτοῦν μὲ μιὰ συμπάθεια μετρημένη στὶς ἐκδηλώσεις. Γιὰ τοὺς καλοῦς συγγενεῖς. Γιὰ τὰ

ήμερα και πιστά ζώα.

— Πόσο άσχημα έδεσες τη γραβάτα σου, του κόβει στη μέση τὰ σχέδια.

Πασπατεύει πρὸς τὸ κολλάρο, τοῦ γρατσουνίζει μ' ἐξεζητημένη ἀπροσεξία τὸ λιοκαμένο λαϊμό.

— Σὲ πόνεσα;

— "Όχι, λέει καὶ γίνεται κατακόκκινος.

— Δὲ θὰ ξαναπᾶς στὸ χωριό σου ποτέ, συνεχίζει σὲ μαλακὸ τόνο. Ἀλήθεια δε σὲ ρώτησα, σ' ἀρέσουν τὰ βάλς τοῦ Στράους;

Τοῦ Στράους, τὰ βάλς τοῦ Στράους δὲν ξέρει τί πράγμα εἶν' αὐτό. Στὸ χωριὸ τοῦ πάλι δὲ στρέγει νὰ μὴν ξαναπάη. Ἔφησε τῆ ζωῆ του ἐκεῖ, τῆ δύναμή του, τὸ κλίμα ὅπου ἀναπνέει, τοὺς λόφους ποῦ τὸν ξέρουσε σάν ἀφέντη, τοὺς ἀνθρώπους ποῦ σκύβουν τὸ κεφάλι ὅταν περνᾶη. Θέλει νὰ φωνάξη, νὰ δείξει ἕνα πείσμα ἀντρίκι, μὰ ἡ γρατσούνισμα ἔγινε εὐχάριστη ἀσθησι... τὸν κεντάει στὸ λαϊμό, τοῦ γλυκαίνει τὸ αἷμα.

— Γιατί λοιπὸν ἔχεις τόσο ἀπεριποίητα χέρια;

Καὶ τοῦ πᾶνει τὰ χέρια. Τὰ περιεργάζεται μὲ ἀφέλεια, τὰ χαϊδεύει. Τώρα εἶναι μπερδεμένα, μετράει εἴκοσι δάχτυλα τοῦρχειται νὰ τὸ πῆ... ἔτσι γιὰ νὰ πῆ κάτι, νὰ τὸ ρίξει στ' ἀστεῖο, νὰ μὴ δείξει πὼς ἔχασε τὸν ἄερα του.

— Περίμενε, τοῦ ψυθιρίζει σταυτί... Χμ! μοντεύει. Σίγουρα θὰ τῆς ἦλθε μὰ ἔμπνευση.

Περιμένει λοιπὸν κ' αἰσθάνεται νέκρα, μένουν ἀπλωμένα τὰ χέρια του, τὰ βλέπει σὰ νᾶναι δυὸ γάντια δὲν προσέχει τοὺς ρόζους τους, κοντεύει νὰ πιστέψη ὅτι δὲν δέχτηκαν ποτέ τῆς δουλειᾶς τὸ τραχὺ χρέος.

Ἄπ τῆ τζαμμένα θύρα προβάλει ἐκείνη λυγίζοντας χαριτωμένα τὸ σῶμα. Σὲ τέτοια στάση εἶδε κάποτε τὴν εἰκόνα μιᾶς μπαλλαρίνας Ρωσσίδας. Τὴν εἶδε σὲ κάποιο περιοδικὸ καὶ τοῦ ἄρεσε. Θὰ ἤθελε νὰ παρακαλέση:

— Μείνε λίγο σαυτῆ τῆ στάση.

Ἄλλὰ ἦταν ντροπῆ καὶ κατὰτιε μιὰ παράκληση τόσο ἄκοσμη. Μεθαύριο ὅταν πιά θὰ ἦταν γυναῖκα του... Καὶ στὸ νοῦ του φευγαλέα περνᾶ τὸ κάδρο τοῦ χωριοῦ (ἡ φυσιογνωμία τῆς μάνας, ἕνας κακορίζικος γείτονας, ἡ ἀγελάδα μὲ τὰ καφετιά στίγματα, οἱ ἑπτὰ λόφοι).

Στὰ νύχια του ἀκουμπάει ἕνα λεπτὸ πινελάκι, δὲ θὰ σκύψη νὰ δῆ, εἶναι βέβαιος δὲ τι συμβαίνει κάτι κακὸ. Ὅλοι καταλαβαίνουμε τι εἶναι καλὸ καὶ τί κακὸ, δὲν εἶναι ὁ κόμπος αὐτὸς (συλλογίζεται σύγκαιρα: τί θὰ γίνῃ ἂν ξάφνου τώρα ἀνοιξη ἢ πόρτα;) ἀλλὰ κάνουμε ἄλλα ἀντ' ἄλλων, ἢ κατάρτα μας αὐτῆ εἶναι. Θὰ ἤθελε νὰ ἔχη μπροστά του ἕνα μοῦτρο πρισιμένο καὶ μὲ τὸ λεύτερο χέρι του νὰ τοῦ κατάφερνε μιὰ γροθιά, ἕνα πρισιμένο μοῦτρο ποῦ νὰ μοιάζει κινεζίκο. Δοκιμάζει νὰ τραβηχτῆ, ὅμως εἶναι μόνον μιὰ κίνηση τῆς ψυχῆς. Τὸ κορμί μένει σκλάβο. Καὶ ὅλα δυναμώνουν, ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, τῆ βεβαιότητα ὅτι συμβαίνει κάτι κακὸ.

... Πὼς εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὴν κυττάζει ὁσοδήποτε χωρὶς νὰ τοῦ τάπαγορεύη κανεὶς; Πὼς εἶναι ἀλήθεια ὅτι θὰ καθρεφτίζεται στὶς κόγχες τῶν ματιῶν τῆς ἐλεύθερα σ' ὀλόκληρη τῆ ζωῆ; Εἶναι μεγάλο τὸ δῶρο καὶ παύει πιά νὰ τὸν νοιάζει γιὰ τὸ πινέλο ποῦ γλύφει τὰ νύχια του. Ἀκούει ἕνα ρωλόγι στὸν τοῖχο ποῦ μετράει τὸ χρόνο μὲ αὐστηρότητα. Νοιώθει στενὸ τὸ στήθος του, παράλυτο τὸ σφυγμὸ του.

Στὸ δωμάτιο μπαίνει ἡ φιληνάδα μὲ τῆ σουβλερῆ μύτη. Τώρα εἶναι ἐντελῶς ἐξευτελισμένος. Μόλις τὸν βλέπει ξαπλώνεται στὸν καναπέ καὶ φαίνεται ὅτι θὰ λιγοθυμῆσῃ ἀπὸ τὰ γέλια.

VI

Στὴν πόλη τῶν ὠραίων δύσεων τὰ σύγνεφα σήμερα σκεπάζουν τὸν ἥλιο ἀπότομα, ἢ παραλία εἶναι ἔρημη καὶ μοιάζουν σὰ νὰ στοιχειώσαν τὰ καράβια. Ἐνα βαπόρι φεύγει ἀφίνον-

τας μιὰ τούφα καπνοῦ. Ὁ οὐρανὸς δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τῆ θάλασσα τόσο ἔχει παντοῦ κυριαρχήσει τὸ γκριζο. Σὲ λίγο θανάψουν τὰ φανάρια θὰ σχηματίσουν ἕνα κύκλο φωτὸς γύρω τους καὶ θάφισουν τὸ λιμάνι στὸ σκότος. Ἄληθεια, ἐδῶ ὑπάρχουν ταβέρνες μὲ δυνατὸ κρασί ὅπου μαζεύονται καὶ πίνουν οἱ καπετάνιοι «Καὶ τί δὲ βρισκε κανεὶς στῆ Θεσσαλονίκη» σκέπτεται ὁ διαβάτης. Εἶναι χαλὸς καὶ φορᾶ μιὰ τραγιάσκα ποῦ τοῦ σκεπάζει τὰ μάτια.

Πὼς νὰ κρατήσῃ τὸ ποτήρι μὲ τὸ κρασί ἀφοῦ ἔχει κόκκινα βαμένα τὰ νύχια; Θὰ τὸν φτύσουν οἱ ἄλλοι. Ἐνα κατάρτι, χαζεύει, τοῦ ἀρέσει πολὺ. Μὰ τί νύχια, Θεέ μου, νὰ μὴν ἔχη, ὅσο κι ἂν παλεύς νὰ βρῆς, ἕνα ἄστρο;

Στὸ κιόσκι τοῦ εἶπανε ὅτι ἐφημερίδες παλαιῶν ἡμερομηνιῶν πουλάει μόνον τὸ πρακτορεῖο. Θὰ πάη αὔριο δίχως ἄλλο προτοῦ ξεκινήσει γιὰ τὸ χωριό. Καὶ βέβαια δὲν εἶναι δυσάρεστο νὰ ξαναγυρίσῃ στ' ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὰ μέρη. Θὰ φωνάξη τὸν κακορίζικο γείτονα καὶ θὰ τὸν φιλήσῃ. «Ζήτησε μιὰ χάρη ἀδελφέ μου» θὰ τὸν παρακαλέσῃ σχεδόν. Ὑστερὰ θὰ τὸν προσκαλέσῃ νὰ φᾶνε μαζὺ γουρουνόπουλο.

Μὰ πὼς τοῦ πέρασε λοιπὸν ἡ ἰδέα ὅτι θὰ μπορῆ νὰ τὴν κυττάξῃ ὁσοδῆ-

ποτε χωρὶς νὰ τοῦ τ' ἀπαγορεύῃ κανεὶς; Αὐτῆ εἶναι ἡ Ὅμορφιά ποῦ ζητάει τῆ Δύναμη γιὰ νὰ ζήσῃ. Καὶ ὁ ἴδιος ἦταν χαλὸς καὶ ἀνήμπορος. Ἦταν ἕνας κωμικὸς ἀρχοντοχωριάτης. Ἄ ὁ Οὐσάρους Φράντς Νόύμαν μὲ τὰ μαῦρα μαλλιά, τὰ σμιχτὰ φρύδια καὶ τὰσπρα δόντια—ὅπως ἀκριβῶς τὸν φαντάζονταν. Ἄς ἔλθῃ λοιπὸν νὰ τὴν πάρῃ ἀπ τὸ ὑπόγειο, δὲν καταλαβαίνει ὅτι δὲν εἶναι πρέπον νάργη; Ὅχι δὲ σκοπεύει βέβαια νὰ τραγουδάῃ ἐπ' ἀπειρο τὸ φεγγάρι. Ἄς ἔλθῃ νὰ τὴν πάρῃ πρὶν τὴν κυριεύσῃ ἢ λυπημένη ἔσπερα.

VII

Στὴν πόλη τῶν ὠραίων δύσεων ἡ παραλία εἶναι ἔρημη σήμερα, τὰ καράβια φαίνονται στοιχειωμένα. Κάποιοι περαστικοὶ σταματοῦν σ' ἕνα μέγαρο καὶ διηγοῦνται τὴν ἱστορία του: γυμνοὶ ὄμοι, χαμόγελα, μπριτζ, ἡ ἀποψη τῆς θάλασσας, ὁ ἐνετικὸς θρύλος τοῦ Πύργου, τὸ κάδρο τῆς Θεσσαλονίκης μέσα στῆ νύχια ἀπὸ τίς θεαματικὲς τζαμαρίες, μερικά τετα-τέτ στὰ ἀπόμερα, μιὰ αἴθουσα γιὰ μιλιάρδο. Κι ἀκόμα, πὼ πέρα ἀπ' τὸ διάκοσμο, μιὰ ζωῆ δονούμενη στὸ μισόφωτο.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

«Γεωργικά»

(Βιβλ. ΙΙΙ στιχ. 212—244)

Γιαντό μακριά σ' ερημικά λειβάδια ξεμακραίνουν
 τούς τάρους, πίσω από βουνό ή πέρ' από ποτάμια
 ή τούς κρατούν κλειστούς κοντά στις φάντες που χορταίνουν.
 Η θέα, τρυγᾶ ἀνεπαίσθητα τὴ ρώμη καὶ φλογίζε,
 τοῦ θηλυκοῦ, κιοῦτε δρυμούς οὔτε χαρτάρι ἀφήνει
 μὲ τὰ γλυκά του θέληγτρα νὰ θυμηθοῦν, καὶ σπρώχνει
 συχνὰ τούς γαύρους ἔρασιές σὲ μάχες μὲ τὰ κόρνα.
 Βόσκει μὲς στὸν ἀπέραντο δρυμὸν ὠραία δαμάλα
 κ' ἐκείνοι πιάνουν πόλεμο, πυκνὰ χτυπώντας, πλήθος
 τὰ τραύματα, καὶ τὰ κορμιά μαῦρο τὸ αἷμα λούζει,
 καί, μὲ τὰ κόρνα, σπρώχνοντας, στοὺς σιβαροὺς σιραμμένα
 μὲ μυκηθμούς, ἀντιλαοῦν τὰ δάση καὶ τὰ οὐράνια
 καὶ δὲν σταβλίζονται μαζί οἱ ἀντίμαχοι, σὲ τόπους
 ἀγνώστους ἐκτοπίζεται καὶ φεύγει ὁ νικημένος
 σενάζοντας γιὰ τ' ὄνειδος καὶ τίς πληγὲς τοῦ γαύρου
 τοῦ νικητῆ, τοὺς ἔρωτες π' ἀπλέρωτοι χαθῆκαν
 καὶ τὰ πατρῶα βασίλεια, τοὺς σιάβλους, π' ἔχει ἀφήσει.
 Μὲ κάθε μέριμνα λοιπὸν ἀσκεῖ τὴ δύναμή του
 καὶ σ' ἀσπρωτῆ, μὲς σὲ σκληρὰ, στρωμνὴ, ξαπλώνει, βράχια
 ἔχοντας βούτομο τραχύ, φύλλ' ἀκανθώδη, φάγει
 καὶ δοκιμάζεται, θυμούς στὰ κόρνα του σωριάζει
 σὲ δέντρον οἰηριχτὸς κορμὸ χτυπώντας τὸν ἀέρα
 μὲ πλήγματα καὶ σὲ σπαρτὴ παλαίστρα προπονιέται.
 Κι' ὅταν αὐξήσῃ ἡ ἀντοχὴ κ' ἡ ρώμη στερεώσῃ
 ὑψώνει σῆμα καὶ χυμὰ πρὸς τὸν ἐχθρὸ μὲ φόρα
 σὰν κῆμα π' ἄρχισε βαθιὰ ν' ἀσπρίζῃ μὲς στὸν πόnton
 κιάπο τὸ πέλαγο μακριὰ κυλάει τὴν κόλπωσή του
 ὡς τὴ στεριά, πὸν σπάζοντας ἀντιλαλεῖ στοὺς βράχους
 καὶ καταρρέει σὰν τὸ βουνό· μ' ἀπὸ βαθιὰ ἀναβράζει
 κιάμμο τινάζει σκοτεινὴ μὲ στροβίλους στὰ ὕψη.
 "Ἔτσι τὰ γένη ὀχρονται, στὴ γῆ, θεριῶν κιάνθρώπων
 καὶ τὰ θαλάσσια, τὰ λογῆς πετούμενα καὶ κτήνη,
 σὸ πάθος ὄλα. "Ὁ ἔρωτας παντοῦ καὶ πάντα ὁ ἴδιος.
 Προσπάθεια ἀποδόσεως

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

Οἱ «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» συνεχίζουν τὴν ἔρευνα γιὰ τίς τάσεις τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὰ τελευταία εἴκοσι χρόνια.

1) Ποιά στάση πήρε ἡ πεζογραφία τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας ἀπέναντι στὴν ἑλληνικὴ ζωῆ;

2) Ἀπασχολήθηκε ἡ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία μας μὲ τὴν ἔρευνα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, δημιούργησεν ἔργα ὑποκειμενικά μὲ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά, ξεπέρασε αὐτὸ πὸ ὑπῆρχε πλαταίνοντας τὰ ὅρια τῆς, καὶ θ' ἀφήσει ἔργα πὸ θὰ ζήσουν;

3) Ποιὸς θεωρεῖτε ὡς τοὺς καλύτερους πεζογράφους τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας πὸ ἐκφράζουν πὸ χαρακτηριστικὰ ξεχωριστὲς λογοτεχνικὲς τάσεις;

4) Ποιὲς εἶναι οἱ τάσεις τῆς ποιησεῶς μας τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας;

5) Ποιὸς θεωρεῖτε ὡς τοὺς καλύτερους ποιητὰς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας; Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ κριτικὴ συζήτηση πᾶνω σὲ παρόμοια θέματα μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ μιὰ πὸ ξάστερη συνείδηση τῶν ἀξιών, πὸ θὰ ὀδηγήσῃ σὲ μιὰ τοποθέτηση σαφέστερη ἀπὸ τὴ σημερινὴ τοῦ ἔργου τῶν συγγραφέων.

Ο Κ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Μὲ συμπάθετα ἄν ἀνακατέψω τὰ ἐρωτήματα σας κι' ἀκόμα ἄν βάλω κλῆρο καὶ τραβήξω στὴν τύχη. Ἐχω ἓνα κακὸ συνήθειο. Δὲ μοῦ πᾶει ν' ἀρχίζω ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ νὰ πηγαίνω στὸ δύο. Θέλετε καὶ τὴν ἐξήγηση τῆς ἀταξίας μου;—μπορεῖ νὰ χρειαστῇ—Μ' ἀρέσει, προκειμένου γιὰ τέτοιας λογῆς φανερῶματα, νὰ κινοῦμαι στὴν παρυφῆ τῶν ἐρωτήσεων μὲ πορεία ἀπρόοδη καὶ λίγο-πολύ ἀνιστόρητη. Καὶ κάτι ἄλλο: Δὲ θὰ μπορέσω μὲ μεγάλη μου λύπη νὰ πῶ ποιὰ ὄνόματα μοῦ ἀρέσουν. Δὲ μὲ ἀπασχολοῦνε βλέπετε ὄνόματα ἀλλὰ ἔργα. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Ὑστερα, μὲ τὸ ν' ἀναφέρω τίς φίλες καὶ τίς ἰδιωτικὲς μου συμπάθειες, δὲ νομίζω πὸς προσφέρω καὶ τόσο λαμπρὰ ὑπηρεσία στὴν ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Γιατί, ποιὸς μὲ βεβαιώσῃ πὸς ἐγὼ θὰ κάνω ἐξάρτηση σ' ἓναν κανό-

να πὸ ἔχει σχέση πὸ πολὺ μὲ τίς ἐθιμοτυπίες καὶ τίς φιλοφρονήσεις τῶν σαλονιῶν καὶ λιγώτερο μὲ τὴν ἀξιολόγηση τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων;

"Ἄς θυμηθοῦμε τί ἔλεγε ὁ Ζουμπέρ σ' ἓνα νέο πὸν ρωτοῦσε μὲ ποιὸ τρόπο θὰ τὰ κατὰφερνε νὰ κριθῇ δίκαια τὸ ἔργο του:

«Πρὶν ἀρχίσῃς νὰ γράφῃς, τοῦ λέει, προσπάθησε νὰ κερδίσῃς τὴν ἀγάπη καὶ τὴ συμπάθεια τῶν ἄλλων. Οἱ ἄνθρωποι κρῖνουν δίκαια μονάχα ὄσους ἀγαπᾶνε».

"Ὑστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, δὲν πρέπει ν' ἀπορήσῃ κανεὶς μὲ τὴν ἀπάντηση πὸς ἔδοσε κάποια «συνεντευξιασθεῖσα» στὸ ἐρώτημα ἐνὸς περιοδικοῦ: «Ποιὸς ἀπ' τοὺς ποιητὲς μας προτιμᾶται, κυρία Α;»

Καὶ ἡ κυρία Α χωρὶς νὰ κοκκινήσῃ, ἄρχισε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς—πρῶτα ὁ παπᾶς εὐλογεῖ τὰ γένια

του...—και κατέληξε στη λουλού της. Τό περιοδικό ήταν φυσικό να παρουσιάσει την άλλη μέρα με «ήμισαυρα» την κριτική απάντηση για τη νεοελληνική ποίηση.

“Υστερα λοιπόν απ’ αυτά που συμβαίνουν στην Ελλάδα των γραμμάτων μας, είναι ανάγκη να περιμένουμε να περάση, ή μόδα και ή φούρια των όνομάτων, όποτε είμαι βέβαιος πώς, στη θέση της υποκειμενικής προτίμησης, θα μπει ή αξιοπρεπής και αντικειμενική κριτική της λογοτεχνίας. Τό εύχομαι και για τόν έαυτό μου. Η ιστορία δεν θα ρωτήση τις άλληλοσυμπάθειες, ή τις αυτοδιαφημίσεις μας, αλλά τά κείμενα. Ρωτήσανε κάποτε τόν έφετεινό νομπελίστ Ροζέ Μαρτέν ντυ Γκάρ, γιατί δεν διαφημίζε τά βιβλία του;

«Γιατί, αποκρίθηκε, προτιμώ να γράφω ένα καλό βιβλίο τόν καιρό πού θα ξεδέψω διαφημίζοντας ένα κακό.» “Απάντηση και για μερικούς νεόλληνες συγγραφείς.

Μίλησα παραπάνω για την αγάπη, πού τη βλέπω σαν τό μοναδικό κίνητρο δημιουργίας, σαν κάτι πού όδευει παράλληλα με την όμορφιά και πού ταυτίζεται μαζί της. Αγάπη, όχι φυσικά την τέτοια ή τέτοια κατηγορία της, μά εκείνη πού οι άρχαιοι καιροί όνομάζανε έρωτα και οι νεώτεροι πάθος.

“Από τόν έλληνα διανοούμενο λείπει ως ένα βαθμό αυτός ό έρωτας για τόν άνθρωπο (υποκείμενο και αντικείμενο έποπτείας) και για τη ζωή. Βέβαια δεν άρκει μονάχα ή αγάπη μά δίχως αυτή δε βλέπω πώς θα ήτανε δυνατό να γίνη ώρατο και μεγάλο έργο. Λείπει ακόμα ό αυτοσεβασμός. Για τόν άλληλοσεβασμό δεν κάνω λόγο. Αυτός από τολών καιρό δεν υπάρχει στο άτομικό μας γλωσσάριο.

“Υστερα, σταματήσαμε προτού ξεκινήσουμε και χαθήκαμε στα ρηγά. Πέσαμε απ’ τά λίκια μας πριν ώριμάσωμε. Δυό έποχές γνωρίζουμε, την άνοιξη και τό φθινόπωρο—έποχές πού

τόσο μοιάζουν μεταξύ τους— Τά καλοκαίρια των ώριμων δημιουργιών μας είναι ξένα. “Έχουμε χωριστή σε μονάδες και ξεδεύουμε τόν καιρό μας και την ψυχή μας σε άνάξιες έπιθέσεις και σε έγωλατρικές έγνοιες.

Και όμως τι θα μπορούσε να βγη άν διοχετεύσει τό πάθος μας άλλου. Σε άρρε αυτόελέγχου έρχεται αυθόρμητα στα χείλη μας τό «γιατί» ώρισμένων έκδηλώσεων χαμηλής στάθμης μεσ’ στην ιστορία τού πνεύματος; Και άπαντά, έγώ τουλάχιστο, πώς ποτέ δεν ήταν διαφορετικά κάτω από ιστορικά και αισθητικά δεδομένα σαν τά τωρινά. Με μία διαφορά: Στη διαλεχτική ή στην άσυνετη πορεία της, ή πνευματική ιστορία των ανθρώπων, σταμάτησε ποτέ—ποτέ κι άκουριάστηκε τό βήμα της, και ύψώθηκε κατακόρυφα με συνειδητή και άσστηρή κριτικότητα πάνω απ’ τόν έαυτό της και τότε μονάχα άπεφάσισε να χαράξη φωτεινά όρόσημα στις πνευματικές κορυφές των πυραμίδων της.

Δεν είμαι άρνητής και δε βλέπω ξεπεσμό μά φθορά, μπορεί πού πολλή απ’ ότι πρέπει, μά πού δίχως χωρίς αυτή δεν υπάρχει άνοδος. Μπορώ να πώ μάλιστα πώς είναι μία άλλη πλευρά τού φαινομένου, αντίφατική, άσυνεπής, άν θέλετε, στόν έαυτό της και σ’ όλόκληρο τό φαινόμενο, σαν την κηλίδα πού δεν μας αφήνη ν’ αντικρύσουμε μία καθορότητα, μά άλληθια πού φωλιάζει στο βάθος όλων αυτών των αστάθμητων προσπαθειών. Για νά πειστούμε, άς ρίξουμε μία ματιά στην άφειρηρία της πορείας, άς δούμε πρός τά πού όδευει τούτη δώ και είμαι βέβαιος πώς θα θελήσουμε να δόσωμε όνομα πιό άξιόσεβαστο στόν «ξεπεσμό» μας. Τό τι θα μπορούσε να γίνη και δεν έγινε, δεν είναι της στιγμής να είπωθθ. Τά έρωτήματα πού μου βάζετε θέλουμε μελέτη και κριτική στάση, πού θα πή θέλουμε στάση άδογματίστη. “Υστερα, ή «άλογικοφάνεια» πού μπορεί να έχη μία άπόκριση πρέπει να κινήται σε χρο-

νικά και κάτω προσδιορισμένα περιγράμματα.

“Έστω όμως, σταματώ στο έρώτημά σας σχετικά με τούς δρόμους πού άκολούθησε ή ποίηση των τελευταίων είκοσι χρόνων.

Θά ήτανε ίσως εύκολότερο άν ρωτούσαμε ποιους δεν άκολουθήσε. Έγώ θα πασχίσω, να δώ ένα γενικότερο φανέρωμα:

“Η συγκαριανή γενιά άποφάσισε να κάψη τά χαρτί της και να πετάξη με άλληνώτερα φτερά. “Ο έλεύθερος στίχος δεν είναι μονάχα μία μεταβολή στην έξωτερική μορφή (τεχνική) αλλά βαθύτερη ανάγκη τού περιεχομένου να λυτρωθθ άπ’ τόν κανόνα και να ξαναυρθ την ουσία (μορφή έσωτερική) χωρίς ουσία δεν υπάρχει ποίηση. Πολλοί καιόντας τά χαρτί τά τους κάψανε μαζί και τά φτερά τους. Τόσο τό χειρότερο γι’ αυτούς. Θά πή πώς ήτανε χάρτινα (φιλολογικά).

“Ένα άλλο άληθινό σημάδι, είναι ή κατάδυση—ή άρχαία τέχνη έκανε άνάδυση πού είναι τό ίδιο σε διαφορετικές στιγμές ζωής—στά άδύτα των άδύτων της άνηρωπινής ψυχής. “Έκει άπαντιέται τό σπέρμα της παγκόσμιας ουσίας. Αυτό τό σπέρμα είναι μέσα στόν άνθρωπο και είναι τούτος ποιητής, καθώς λέγει ό Ρεμπώ, απ’ τη στιγμή πού θα τό ανακαλύψη ή δπως λέμε σήμερα, πού θα τό άποκαλύψη, γιατί από τότε θα έχει άποκαλύψει τό άπειρο.

“Όσο για τόν καριωτακισμό και τόν συρρεαλισμό, έχω να πώ, για τόν πρώτο, πώς χρειάζεται πολύ κουράγιο να βαφτίζουμε μία γενιά με μία ποίηση πού στάθηκε πιό πολύ σαν διάθεση μιας έποχής παρά σαν σχολή της και για τόν δεύτερο, πού τόσο άνησχει τούς ψευδοκλασικούς μας, πώς παρεξηγήθηκε όσο κανένας άλλος. Βεβαιώνουμε ακόμα τούς «άμύνητορες» πώς ό άληθινός συρρεαλισμός δεν ήταν ποτέ έχθρός της τέχνης. Γι’ αυτήν, ένας έχθρός υπάρχει: ό ψευδο-

κλασικισμός και ό δασκαλισμός.

“Ο άληθινός και ποιητικός αυτός ρεαλισμός (νέος), πού είναι τό ίδιο νεορομαντισμός, άφου άλληλοχωρούν ισόρροπα υποκειμενικά και άντικειμενικά ποιητικά στοιχεία, δεν έχει καμιά σχέση με τόν «άκαδημαϊκό» συρρεαλισμό τού Μπρετόν και των μαθητών του, πού θα μείνη λιγώτερο σαν ποίηση και περισσότερο σαν σχολή. “Ο νέος ρεαλισμός, χειραφετείται έξω απ’ τις θεωρίες τού Μπρετόν και βρίσκει με τόν καιρό τόν δρόμο του δρόμο ποιητικό και όχι παραδοξολογικό. Σε μερικούς άρέσει να συγχέουν αυτούς τούς δυό ρεαλισμούς από σκοπού.

“Άλλοι βλέπουνε στην έποχή μας έπικότητα. Δέ λέω, μά είναι μία έπικότητα «έλεινης μορφής» (triste) γιατί έπική έποχή δε μετράτε χωρίς ήρωϊκούς χαρακτήρες και είναι τούτο φαινόμενο άρχαίαν καιρών.

“Εδώ υπάρχει μία μαζικός η μαζοποίηση πού είναι άλλο πράγμα και πού πρέπει ή γενιά μας να την περάση, να σταθθ άπάνω της και να πλάση με τά καθολικά της βιώματα τό τραγούδι της. Χρειάζεται μία καθαγίαση στιγμών ζωής για να πλαστή Μύθος. Πρός τά εκεί τραβεί ό δρόμος μας.

“Άς έρωθμε τώρα στην ελληνική ζωή και στη στάση πού πήρε άγγάντια της ή λογοτεχνία. “Ελληνική ζωή! να μία «παρακεκινδυνευμένη» λέξη. Δεν παίζω με τέτοιες λέξεις.

Μορφές ελληνικής ζωής θα έλεγα πού θ’ αξιωνανε άνάλογες μορφές τέχνης. Ποιές όμως είναι αυτές οι μορφές πού όλοένα πλάσσονται και πού ωστόσο ξεφεύγουν σαν τόν πηλό πού παίρνει άλλότροπα σχήματα γιατί δεν έχει στοιχείωση και όμοιογενή συνοχή. “Η προσπάθεια να δημιουργήσωμε μορφές ζωής χαράζει μιάν άλλη προσπάθεια στόν τομέα της τέχνης. “Άλλθεια τό σύνθημά μας θα πρέπει να είναι: «Σε νεοελληνικές μορφές ζωής, νεοελληνικές μορφές τέχνης». Και τούτο πάλι τό «νεοελλη-

νικό» πρέπει να παίρνεται στην οίκουμηνική και πανανθρώπινη αξία του. Μια μονάχα λογοτεχνία ξέρω που με τό να είναι έθνική δέν έπαψε να είναι γενική και πανανθρώπινη. Ο θόρειος κλασικισμωμαντισμωξέκρουβε στο άτομικό τόν πυρήνα του «λαϊκού», του παγκόσμιου. Έδω προβάλλει άλλος κρίκος άλυσιδάς: Τό «λαϊκό στοιχείο». "Αν ύπάρχει ένας λαός που πρέπει να υπερηφανεύεται για τούς λαϊκούς θησαυρούς του, αυτός είναι ό έλληνας. Από κεϊ πρέπει ν' άρχισουμε. Λέμε συχνά πώς δέν έξαντλήσαμε άκόμα τις παληές μορφές και συνεπώς δέν χρειάζεται ν' ανανεωθούμε. Ξεχνάμε όμως πώς ή μορφή δέν είναι ένδυμα αλλά έκφραση μιάς ούσίας και αυτή ή ούσία στην ψυχή της ράτσας μας παθαίνει μιά πρόωρη αυτοεξάντληση, που είναι άνάγκη να την καταπολεμήσουμε μπουλιάζοντας τή λογοτεχνία μας με «λαϊκότητα» καθώς έκαναν και άλλοι λαοί.

Βλέπω δυό περιστατικά που δεί-

Ο κ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Συμφωνώντας με τόν κ. Γεώργιο Θεοτοκά, νομίζω κι' έγώ ότι άξιοσημείωτη καμπή της πεζογραφίας μας σημειώθηκε από τά 1930 και δώθε. Είναι μεγάλης σημασίας τό γεγονός ότι άκριβώς από τότε—ύστερα από ένός αιώνα «άγκίστρωμα» στα ήθογραφικά μας μοτίβα—μπόρεσε ή πεζογραφία μας να ξεκινήσει επί τέλους για τό «άτλαντικό» της ταξίδι. Τήν έως τά 1930 έποχή τήν είχαν καλά γιειμίσει όλόκληρη, οί προσωπικότητες του Παπαδιαμάντη, του Θεοτόκη και του Καρκαβίτσα. Έξόν άπ' τόν δεύτερο που στέκεται πάντα ό συνδετικός κρίκος τών δυό αυτών περιόδων με τό σύνθετο έργο του, οί δυό άλλοι με τό συντριπτικό τους άνάστημα, μεσ' στην ήθογραφική άποκλειστικότητα τους, κράτησαν στον

χνουν όλοφάνερη τήν άνάγκη και τήν τάση της ανανέωσης: 'Από τή μιά ή πεζογραφία σπάζει τά καλούπια της χωριάτικης και άστικής στατικής ήθογραφίας κι' από τήν άλλη άσμενίζει αυτή με τόν παλμό της ποιητικής δημιουργίας.

'Αφήνοντας τή θεματολογία τών σαλονιών και τών καφενείων ξεχύνεται στον άνοιχτό δρόμο και στον κάμπο κι' εκεί άκουμάζεται τόν παλμό της ζωής και τό βαρύ ποδοβολητό τών έποχών που μäs έρχονται. 'Η πεζογραφία άρχίζει να μπαίνει σε δρόμους ποιητικούς. Είναι τό πιό τρανό σημάδι του ξανανιώματός της.

'Από τή στιγμή που θ' άνακαλύψη μέσα της τήν ύπερατομική φύση της ζωής από κείνη τή στιγμή θά γίνη από φιλολογία που ήτανε, τέχνη.

Τό παράδειγμα μäs τδωσαν κιόλα μερικοί νέοι πρωτοπόροι που τούς φτάνει τό ότι ξεκινήσανε, τόν καιρό που οί άλλοι είχανε δέσει τά πλοία τους μέσα σε ρηχές και άντιποιητικές βαλτονεριές.

τόπο και τράβηξαν σα μαγνήτες, τά μόρια της γύρω τους λογοτεχνικής μας ζωής. Κατάντησε—τότε—ή επίδρασή τους νάχη άπλωθη καταθλιπτικά, σε όλες τις έκδηλώσεις της τέχνης, στην πρόζα, στο στίχο, στη ζωγραφική. στο θέατρο και στη μουσική μας άκόμα. Λίγο άκόμα και θά είχαμε «σπεσιαλιτέ» τή ζωή! Θά έρωτευόμαστε κατά τά κλασικά ύποδείγματα τών βουνών και της στάνης, θά...όνειρευόμαστε ίσως, κατά τά είδυλλιακά πρότυπα τών καρβαίσιων Θεών! Τό «φολκλόρ» μέσ' στα πάντα μας είχε γίνει...ό πατριωτισμός της ζωής! 'Η άντίληψη της τέχνης είχεν ύπαχθει στη δουλεία τής άπληξης μορφής τών ήθών ενάμεσα της, ό άνθρωπίνος παράγοντας, έπαίξε τόν συμπτωματικό ρόλο της άφορ-

μής ή το ο μ έ σ ο υ, και σχεδόν ποτέ του σκοπού. (1)

"Έτσι, είχε καταντήσει, ώστε ένώ οί δυό μεγάλοι αυτοί—που κατά τήν γνώμη μου θά μείνουν και οί μοναδικοί μεσ' στα γράμματα—ήθογράφοι μας, είχαν «σά λογοτέχνες» ξεπεραστεί κι' από τότες (Ξενοπούλος, Θεοτόκης, Τραυλιαντώνης, Μελάς κ.λ.π.) είχε λέω καταντήσει νάχουν σταθεί, μόνοι αυτοί, τά μεγάλα μας πρότυπα και να έχει φανεϊ πώς μας έδωσαν για πάντα ίσως τόν οριστικό τύπο της δικής μας της τέχνης.

Οί σχολές—που σε όλες τις λογοτεχνίες στάθηκαν τά εξευγενισμένα άνθη του μακροπαράδοτου θερμότη-πιου της τέχνης—ήσαν για μäs «παράξενα άκούσματα» και... όντα έκφυλισμών και κακού.

'Εκεί είχαν σταθεί τά πράγματα τούτα, όταν ή πεζογραφία μας, άρχισε ν' αναγεννιέται γοργά. Πριν άπ' αυτό, χρειάστηκε να διαλυθούν τόσες πλάνες, να κηρυχτούν τόσοι πόλεμοι. Σχεδόν από εκεί και πέρα άρχίζει σε μäs ή ιστορία της τέχνης. 'Η μικρή ιστορία της είναι και ιστορία της πεζογραφίας μας. 'Η στάση της άπέναντι στην έλληνική ζωή δέν χωρίζεται γιατί είναι ένα μέρος αυτής της ζωής, και ή φωνή της είναι «ή φωνή του κυρίου της» δηλαδή ή φωνή τών πραγμάτων.

Τέτοια, όπως είναι σήμερα ή πεζογραφία μας, είναι στο δρόμο του μεγάλου προορισμού της και είναι, κι' έδω,—όπως παντού—ή μεγαλύτερη μορφή της καλλιτεχνικής μας ζωής. Αυτή, περισσότερο από τις άλλες μορ-

1. Με τούτο δέ θέλω δόλου να πω ότι ή τέχνη έχει κανέναν προκαθορισμένο σκοπό ή ότι τό θέμα (δηλαδή, ή άφορμή) δέν μπορεί να είναι ό άνθρωπος. "Ισα ίσα. Θέλω μόνο να πω ότι στην περίπτωση που θίγω, ό άνθρωπίνος παράγοντας είχε ρόλους άπλως διακοσμητικούς, και χρησίμεψε, εκεί, σα μιά «ήθογραφική γραφικότητα». Χάρη μόνο σ τ ά ή θ ή γίνεται και ι γ' αυτόν, εκεί, λόγος. Τούς ήταν ένα άπλό σ κ η ν ι κ ό.

φές του λόγου—και γενικώτερα της τέχνης—εύρυνε τούς καλλιτεχνικούς μας όρίζοντες. Οί «σχολές» και οί διάφοροι «...ισμοί» άρχισαν, πρώτα σ' αυτήν και χάρη σ' αυτήν, να πέρνουν και σε μäs κάποιον πρόσωπο κι' όνομα, ν' άνταποκρίνονται κάπως στις «τιμές» και στους «τύπους» της.

II

"Υστερα από τά παραπάνω, ή άπάντηση στο δεύτερο έρώτημα, θά έπρεπε να είναι εύκολώτερη. Δέν είναι όμως τουλάχιστο για όλα τά περιεχόμενα θέματα. Εϊπόντας πιό πάνω ότι ή έλλην. πεζογραφία ξεκίνησε κι' αυτή για τό «άτλαντικό» της ταξίδι, θέλησα να δώσω μέσ' σε μιά σχηματική γενικότητα τήν άτέρμονη έκταση προς τήν όποία κι' αυτή ξεκινάει. Σε άλλες λογοτεχνίες μεγάλες—«φτασμένες»—τό είδος αυτό του λόγου (που εκεί πήρε τήν οριστική έκφρασή του στο μυθιστόρημα), ή πεζογραφία σημείωσε κατευθύνσεις που άγγίξανε τά όρια σχεδόν του άπίστευτου. Έμπα-σε, και μπόρεσε να τ' άφομοιώσει καλά, στην ούσία της, στοιχεία και μορφές της ζωής που πριν λίγα χρόνια ήσαν άντικείμενα έπιστημονικών έρευνών. Τόσο δέ πολύ τ' άφομοίωσε και τάκκαμε καλλιτεχνικά της στοιχεία, ώστε σε πλείστες φορές, να μπορεί να είναι αυτή συνοδοιπόρος—και καμιά φορά πρωτοπόρος—έπιστημών και φιλοσοφικών συστημάτων. Και τότε χωρίστηκε σε ...ισμούς και σχολές. Συνδύασε, τότε, τό αίσθημα με τή γνώση, τή σπουδή με τήν έξαρση. 'Εκεί που ή «γνώση» σταματάει και διστάζει, αυτή προχωρεί κι' άποδείχνει άλλο, όπου τό «λογικό» άντιστέκεται, αυτή ξέρει καλά πώς να πειθεί με σχήματα «άτοπα μάλα»—(2) λόγου χάρη: «ό ίσκιος ένός άμαξά, με τόν ίσκιον μιάς βούρτσας, έσβανε τόν ίσκιον μιάς άμαξας» (Νηστογιέφσκυ).

Στη δική μας πεζογραφία δέν μπορεί να γίνει. άκόμα, λόγος γι' αυτά.

2) Του Πλάτωνα στο Σοφιστή του.

Ὁ πεζός μας λόγος—μόλις ξαγκιστρωθείς ἀπὸ τὴν ἠθογραφικὴν του μορφή—περνάει τὴν ἡλικία(σάν πρῶτο σκαλοπάτι τῆς ἱεραρχίας¹⁾ αὐτῆς), τῆς λυρικής περιόδου τῆς. Ἔτσι ἔγινε πάντοτε. Ὁ λυρισμός—ἡ φυσικὴ αὐτὴ μορφή τοῦ ρωμαντισμοῦ—στάθηκε τὸ λυκαυγὲς ὄλων τῶν μεγάλων λογοτεχνιῶν. Μολαταῦτα, σὲ μᾶς, κ' ἀπὸ τῶρα ἡ πεζογραφία μας ἀρχισε κ' ἔ-

Ο Κ. Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Ἄπαντῶ μὲ χαρὰ στὰ ρωτῆματά σας:

1. Ἡ νέα πεζογραφία πρόγραμμα καὶ σκοπὸ τῆς ἔχει νὰ δημιουργήσει κόσμους, πολλοὺς καὶ διαφορετικούς, ὅπως πλατιά καὶ πλούσια σὲ φανερώματα εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ. Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἄλλη, τὴν παλιά, πού ἀντλοῦσε τὰ θέματά της ἀπὸ δεφτερέβουσας σημασίας πράγματα, τὰ ἴδια πάντα κ' ἀνάλλαχτα, περιοριζότανε σ' αὐτά, καὶ δὲν ἔλεγε νὰ ξεκολλήσει καὶ νὰ τραβήξει πῶς πέρα καὶ νὰ δεῖ πῶς μακριά. Κι' ἀκόμα ἡ νέα πεζογραφία σκοπὸ κ' ἀρχὴ τῆς νομίζει τὸν ἄνθρωπο, τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, πού νᾶναι τὸ κέντρο κάθε μελέτης. Νὰ κοιτάζει τὸν ἄνθρωπο ὡς μέσα στὰ κατάβραθά του, κ' ὅχι ξώπετσα, ὅπως γινότανε ἄλλοτε. Καὶ γιὰ νὰ προλάβω κάθε παρεξήγηση, εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω πῶς καὶ ἡ παλιὰ πεζογραφία ἔχει κ' ἀφτὴ τοὺς ἀξίους ἐκπροσώπους τῆς, ἔχει νὰ δείξῃ ἕνα Βιζυηνό, ἕνα Θεοτόκη, ἕνα Χριστομάνο, ἕναν Καρκαβίτσα, ἕναν Κοντυλάκης κ' ἔχει νὰ καφκηθεῖ γιὰ ἕνα γίγαντα,

1) Μὲ τοῦτο δὲ θέλω νὰ πῶ διόλου ἔτι ἡ τέχνη ἔχει ἱεραρχία καὶ ὁ λυρισμός εἶναι μέσα τῆς σάν καμμιά «ποιότητα» δευτέρη. Αὐτὰ δὲ χωρίζονται μῆτε διατιμώνται στὴν τέχνη. Θέλω μόνο νὰ τὸν διακρίνω ἀπλῶς σὰ μορφή, πού—αὐτὴ εἶναι πάντα ἡ ἐπικρατοῦσα κάθε ἄλλης στίς νεαρές λογοτεχνίες. Ὁ λόγος μου ἄλλωστ' ἐδῶ, ὅχι γιὰ τὸ τί εἶναι τέχνη, παρὰ γιὰ τίς μορφές καὶ τὰ εἶδη τῆς.

λας νὰ σημειώνει ἕνα δρόμο, πρὸ πάντων πρὸς τίς ψυχογραφικὲς κατευθύνσεις. Ἀποβάλλοντες ὅσο πάει τίς «ποιητικὲς» πληθωρικότητές της, πατάει—μὲ διαταγὰ βέβαια πού πολὺ ὁμως ἔχει μέσα του τὴ συνειδητὴ προσοχὴ—στὰ ἴδια χνάρια πού ὠδήγησαν ἀλλοῦ, τίς λογοτεχνίες στὴ δόξα. Φαίνεται ἀπὸ τῶρα σίγουρη γιὰ τὸ μεγάλο της μέλλον.

τὸν Παπαδιαμάντη, πού εἶναι ἀναντίλεχτα ὁ μάγος κ' ἄφταστος ὡς τὴν ὥρα λογοτέχνης μας. Ἄφτοι ὄλοι—εἴτε ἠθογράφοι εἴτε ψυχογράφοι, ἀδιάφορο—δημιούργησαν ἔργα κάθε ἄλλο παρὰ ζήφῃμερα, προορισμένα μάλιστα νὰ ζήσουνε γιὰ πολὺ ἀκόμη.

2. Ὅπως τόπα καὶ παραπάνω μιά ἀπὸ τίς πῶς φλογερὲς φιλοδοξίες τῆς νέας πεζογραφίας, εἶναι ἡ ἐρεβνα καὶ ἡ μελέτη τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ διάνοιας, σ' ὅλα τῆς τὰ φανερώματα, τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα, Δὲ θὰ πῆ ὁμως πῶς καὶ γι' ἀφτὸ καὶ μόνο τὰ ἔργα πού θὰ δημιουργηθοῦνε μὲ μιά τέτοια προϋπόθεση θὰ εἶναι ὄλα βιώσιμα, ἂν ἀπὸ τὸν τεχνίτη λείψουν τὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖνα προσόντα, ἔμφυτα ἐννοῶ, οἱ καλλιτεχνικὲς ἐκεῖνες ἰκανότητες πού ὄλες μαζί δημιουργοῦν τὸ ἔργο τῆς τέχνης—τὸ καλλιτέχνημα. Ἄλλιῶς ἡ τέχνη γίνεται θεματογραφία, ὑπηρετικὴ σὲ τάσεις καὶ συστήματα, καταντὰ διδασκαλία, καλὴ κ' ἀξία μόνο γιὰ ἕνα αἰσθητικὸ, φιλοσοφικὸ καὶ κοινωνιολογικὸ δοκίμιο. Τὸ καλλιτέχνημα δὲν πρέπει μόνο ν' ἄρσει καὶ νὰ διδάσκει, πρέπει πρὶν ἀπ' ὄλα νὰ συγκινεῖ. Νὰ εἶναι ὠφέλιμο, περισσότερο ὁμως νᾶναι ὠραῖο.

3. Ἔργα μὲ πνεῦμα καὶ συγκίνηση, μὲ στοχασμὸ καὶ νοῦ, βγαλμένα ἀπὸ βαθιά κ' ἀληθινὴ ποιητικὴ πηγὴ, μᾶς χάρισαν ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς νέους πεζογράφους μας, ὁ Θεοτοκάς, ἰδιαίτε-

ρα στίς θελχτικὲς «Ἔρωες ἀργίας», ὁ Βενέζης, ὁ Δασκαλάκης μὲ τοὺς «Ξεριζωμένους», στὸ πρῶτο μέρος τους, πού μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σάν ἀριστοῦρημα, ὁ πρωτόγονος μᾶ καὶ πόσο ἀληθινὸς Κόντογλου, ἡ Στάβρου μὲ δυὸ τρία διηγηματά της στὸ βιβλίο «Ἐκεῖνοι πού ἔμειναν», ἡ Εἰρήνη ἢ Ἄθηναία μὲ τίς ἀξιοθάμαστες «Ἐποχές» τῆς, ὁ Κοσμάς Πολίτης, ὁ Μελῆς Νικολαΐδης, ὁ Τερζάκης μὲ τὴ «Μενεξεδένια πολιτεία», συνεχιστῆς καὶ προαχτῆς, θὰ ἔλεγα, τῆς ὠραιόπαθης τέχνης τοῦ Χριστομάνου. Καὶ οἱ δυὸ ξεχωριστοὶ πεζογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Δέλιος καὶ ὁ Γιαννόπουλος. Ὁ πρῶτος μὲ τὴ σπάνια ἐβαστησία του κ' ὁ δέφτερος μὲ τὴν πηγαία ποιτικὴ διάθεσή του. Πρέπει νὰ ναναφέρω καὶ τὸν Ξεφλούδα πού ἀπὸ τὰ λίγα κομμάτια πού διάβασα ἐδῶ καὶ κεῖ (βιβλίο του δὲν ἔτυχε νὰ δῶ), χάρηκα τὴν ξεχωριστὴ φυσιογνωμία τῆς περπατηθῆς του καὶ καμάρωσα τὸν εἰσηγητὴ νέου εἴδους πεζοῦ λό-

γου στὴν Ἑλλάδα.

4 καὶ 5. Καὶ ἡ ποίηση πάει κ' ἀφτὴ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο της. Μακριὰ ἀπὸ κούφους ρητορισμοὺς κ' ἀνάλατες αἰσθηματολογίες. Μιά ποίηση μὲ οὐσία καὶ περιεχόμενον, πού χρόνο μὲ τὸ χρόνο ὄλο καὶ πῶς πλούσια ἀνθίζει καὶ δίνει ὄλο καὶ πῶς πλούσιους καρπούς. Ἔσπασε τὰ καθιερωμένα ποιητικὰ εἶδωλα, περιφρόνησε τὴ βάρβαρη ρίμα, κατάργησε κάθε σφανατῆρο καὶ ψέφτικο, κ' ἀγωνίζεται νὰ μᾶς δώσει ἀληθινὴ καὶ γερὴ συγκίνηση, βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, τὴ γεμάτη ἀμφιβολίες κ' ἀγωνίες ζωὴ μας. Ὁ Ἐμπειρικός τῆς δέφτερης περιόδου, ὁ Σεφέρης, ὁ Ἐλύτης, ὁ Ἀντωνίου, ὁ Βαφόπουλος, ὁ Δρίβας, ὁ Σαραντάρης εἶναι ἡ διαλεχτὴ κ' ἐλπιδοφόρα πλειάδα, οἱ νέοι μουσοπόλοι, πού ἐτοιμάζουν καὶ θὰ φέρουν τὴν Ἀναγέννηση τῆς ἐλληνικῆς ποιητικῆς Τέχνης.

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ

Οι περισσότερες ενέργειες του ανθρωπίνου πνεύματος, από τότε που υπάρχουν σκεπτόμενοι άνθρωποι, άπετέλεσαν το αντικείμενο μιας προσεκτικής ανάλυσης τόσο ως προς τη φύση τους όσο και ως προς το σκοπό τους. Τεχνικές έχουν συσταθεί επίτηδες γι' αυτές, και συστήματα ανυψώθηκαν κάτω απ' τη σκιά τους. Κάθε μια από αυτές τις ενέργειες έπαινήθηκε γιατί από το περιεχόμενό της και τις ικανότητές της προσπάθησαν να βγάλουν νόμους. Είναι παράξενο ότι μια απ' αυτές, που η χρήση της είναι πιά κοινή, και που ο καθένας έχει έκφέρει την γνώμη του γι' αυτήν απέθηκε χωρίς καμιά γενική εξέταση. «Μια φιλοσοφία για τις έπιστήμες υπάρχει. Δεν υπάρχει όμως για την ποίηση» σημειώνει ο Lautreamont το 1870. Είναι γνωστό πώς αυτή η παρατήρηση δεν έπαυσε να είναι άληθινή.

Τουτό σημαίνει τάχα ότι η ποίηση δε θάνα παρὰ μια άφιλοκερδής ενέργεια που έπιπροστίθεται σ' όλες τις άλλες, χωρίς να μπορεί να διεκδικήσει τη σπουδαιότητά τους, και που όφείλουμε να θεωρούμε την πραγματώσή της σὰ μια διανοητική πολυτέλεια απ' όπου ο άνθρωπος δε μπορεί να περιμένει την ελάχιστη συμβολή στο αιώσιο πρόβλημα της γνώσης; Φαίνεται ως τόσο πώς κι' αυτή ακόμα η πραγματικότητα της ποίησης γεννιέται από ώρισμένα έπικίνδυνα ζητήματα που τὰ προορίζουμε συνήθως για τις λογικές μας ικανότητες με κίνδυνο να δούμε κι' αυτές να κηρύσσονται άναρμόδιες.

Άρκει ν' άποπειραθεί κανείς να καταπαστεί με τέτοια ζητήματα για ν' ανυψωθεί η ποίηση στο επίπεδο μιας σκέψης που από έλλειψη «έλπίδας να συγκρατήσει έμπειρικά την τολμηρότητα των υποθέσεών της» φρόντιζε να τραφεί από τον ίδιο τον έαυτό της.

Τι γνωρίζουμε; Και ίδίως είμαστε βέβαιοι ότι υπάρχουμε; Διαφορετικοί τώρα απ' αυτό που είμαστε το προηγούμενο δευτερόλεπτο, και απ' αυτό που θα γίνουμε σέ μια στιγμή, παρευρισκόμαστε στη συνεχή έξαφάνιση τόσο των φαινομένων του έξωτερικού κόσμου, όσο και των συνειδησια-

κών μας καταστάσεων.

Άνάμεσα από το συγκινητικό και παράξενο πλέγμα των όντων και των πραγμάτων, προαιθανόμαστε την παρουσία μιας άμείλικτης άβύσσου.

Τὰ αντικείμενα της αγάπης μας, το υμίσους μας ή της άνίας μας μοιάζουνε κάπως τὰ κλαδιά που στήνουν πάνω από εύρύχωρους λάκκους για να πιάνουν τ' άγρια θηρία. Μά φαίνεται καθαρά πώς είμαστε προορισμένοι να καταποντισθούμε μέσα σ' ένα άπροσμέτρητο κενό.

Η δίσφα της γνώσης που παρατηρείται στον άνθρωπο τον άξιο να φέρε αυτό το όνομα, φαίνεται συνδεδεμένη με την βασανιστική λαχτάρα του άπειρου που είναι πάντα παρόν πίσω απ' τις ελάχιστες σκέψεις του.

Κι' αν άναλογισθούμε πώς το «τέρπεισθαι» ταυτίζεται σημασιολογικά με το «άποσπασθαι» αντίλαμβανόμαστε πώς ο άνθρωπος έπιζητεί άπληστα τέρψεις, δηλαδή προσπαθεί να άποσπασθεί από την άγωνία που τον καταδιώκει.

Έκτός από την άναγκαστική εργασία, τέρψη ή προσπάθεια για γνώση, αυτές είναι οι δυο κατηγορίες των ένασχολήσεων που διαχωρίζουν τους ανθρώπους σύμφωνα με την άδυναμία τους και την άξιοπρέπιά τους.

Άς αφήσουμε τους πρώτους με τις άγονες περιπλοκές της φιλολογίας με τη ζωή ή με τὰ βιβλία, κι' άς στρέψουμε την προσοχή μας σέ κείνους που βάζουν πείσμα να παίξουν το δράμα της γνώσης στις πιο άδυνες του συνέπειες.

Η πράξη της γνώσης προϋποθέτει τη συνύπαρξη ενός υποκειμένου και ενός αντικειμένου, που την ίδια στιγμή περιορίζονται άμοιβαία και που αυτή η πράξη όφείλει να τὰ ένώσει.

Μια κοινή φόρμουλα βεβαιώνει ότι το να καταλαβαίνεις σημαίνει να έξισώνεις. Μοι φαίνεται άνεπαρκής. Άκριβέστερα η γνώση είναι σωστή κατάκτηση, κατάλυση κάθε όριου που βρίσκειται ανάμεσα στο υποκείμενο που παρατηρεί και στο αντικείμενο που αντιτίθεται σ' αυτό. Η άφηρημένα και καθαρά θεωρητική γνώση παρα-

μένει μια άυταπάτη καθηγητού φιλοσοφίας. Η άληθινή γνώση, είναι έμπειρική. Είναι έργο αγάπης.

Οι λογικές λοιπόν άναπτύξεις των δύο αυτών όρων, άποκτούν από τον άνθρωπο που θέλει να γνωρίσει, για να έξουσιάσει τις πηγές και τους νόμους του μεταβλητού κόσμου του οποίου άποτελεί κι' ο ίδιος άναπόσπαστο μέρος, να κατευθύνει τη σκέψη του πάνω από το κενό που έμφανίζεται ως μίτος αυτού του κόσμου. Είναι σὰ να λέμε ότι ζητά να θεωρήσει το άπόλυτο ως αντικείμενο γνώσης.

Φιλοδοξία τραγικά παράλογη, γιατί έφ' όσον το άπόλυτο δε μπορεί ν' άνεχθεί περιορισμό, δε θ' άνέχονταν ούτε την ύπαρξη ενός υποκειμένου που να νάναι έξω απ' αυτό και που να ζητά να το θεωρήσει ως αντικείμενο. Έτσι λοιπόν φθάνουμε σ' αυτό το δίλλημα που όνόμαζα δράμα της γνώσης: η άπόλυτη άλήθεια, ή μόνη που άξιζει να άναζητηθεί, είναι άκριβώς ή μόνη που δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο έρευνας. Άφοι έφθασε άνάμεσα από δρόμους λιγάκι βολικούς σ' αυτόν τον άστυρό άγνωστικισμό, ή φιλοδοξία μου δεν είναι να σταματήσω εκεί όριστικά.

Άν είν' άλήθεια, όπως διατείνεται μια άρχαία φιλοσοφία ότι σχετικά με το άπόλυτο είμαστε ένα είδος όνειρου που διατυπώνεται με μια ρήση γοητευτική, μπορούμε λογικά να βγάλουμε το συμπέρασμα πώς η έσωτερική κατασκευή του προσωρινού είναι μας άνταποκρίνεται άναλογικά προς εκείνη της πραγματικότητας που την έπινόησε. Καταλήγουμε έτσι στην αντίληψη ενός άθωρόπινου μικρόκοσμου που κατέχει δυναμικά τις έξουσίες του δημιουργού του.

Άφοι τὰ άστρα και οι πλανήτες καθώς επίσης τὰ βασίλεια και οι φυλές άποτελούν κατά ένα τρόπο τις λέξεις ενός άπέναντου ποιήματος προορισμένου να καταυ-

γάξει το κενό, μια σύντομη στιγμή, άνυπολόγιστη για μάρ, δεν έχουμε το δικαίωμα να έλπίζουμε ότι η μελέτη των όρων εκείνου που οι άνθρωποι όνομάζουν ποιητική τέχνη θα μας έπιτρέψει να συλλάβουμε και άνάλογα το μηχανισμό της έμφάνισης του κόσμου και της έξαφάνισής του; Η σχέση που διακρίνεται άνάμεσα στο μικρόκοσμο και στο μακρόκοσμο μάρ άφίνει κάθε δυνατότητα να το ίσχυρισθοίμε.

Ο ποιητής διατυπώνει τ' όνειρό του με τον ίδιο τρόπο που μάρ κάνει να φανταζόμαστε το άπόλυτο. Και μολονότι δεν μπορούμε να πλησιάσουμε με τη συνείδησή μας το άπόλυτο και να διατηρήσουμε την προσωπικότητά μας άπέναντί του, μάρ είναι δυνατό να στηρίξουμε κάποια έλπίδα στον παρακάτω άφορισμό υπό τον όρο να τον άντιστρέψουμε για να συλλάβουμε όλη του την έννοια: «Το να έξισώνεις σημαίνει να καταλαβαίνεις».

Άφοι ο ποιητής είναι άληθινά ένας Προμηθέας, κλέφτης της φωτιάς, που άνασύρει στην έπιφάνεια τον κόσμο του, άς τον άκολουθήσουμε στις μαγικές του έπιδιώξεις κι' άς έπιχειρήσουμε να έπωφελθούμε από τις πληροφορίες που μάρ παρέχει η πείρα του.

Το συμπέρασμα στο όποιο καταλήγει η θεωρητική προσπάθεια της ανθρωπότητας για την προέλευση του σύμπαντος και που μπορεί κανείς να το συναντήσει σ' όλες τις μεταφυσικές, θάταν καταδικασμένο να παραμείνει μια υπόθεση χωρίς δικαίωση, αν δεν συνδέονταν με το είναι μας με ρίζες άπόκρυφες που η άναλογική σκέψη έπιτρέπει ν' ανακαλύψουμε και που άρχίζοντας απ' αυτές τίποτα δεν έμποδίζει τον παρατηρητή να έπανάλλει, με την εύκαιρία που του παρέχει μια πείρα φαινομενικά άνεξάρτητη από κάθε σύστημα: εκείνη της Ποίησης.

(μεταφρ.) Μ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Ο ΜΗΝΑΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ

Ώραιο είναι τοῦτο, πού ἔγραψε τελευταία ὁ κ. Π. Χάρης: «ἀπό τήν ἐπαρχία δέ ζητοῦμε λογοτέχνες, ζητοῦμε ἀναγνώστες». Ἀπλά λόγια, ἀπλό νόημα...

ΒΑΡΚΑΡΗΔΕΣ

Σέ κάποια ἀθηναϊκή ἐφημερίδα ἀκούσθηκαν φωνές γιά «τενεκέδες ξεγάνωτους» γιά «ἄδεια πιθάρια» κ.λ.π. καί οἱ βαρκάρηδες τῆς Σαλονίκης ἀλόλαξαν ἀπό χαρά. Ἀναγνώρισαν γνώριμες φωνές... οἱ βαρκάρηδες.

ΣΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Ὅλα τὰ ἀγγέλματα πού μᾶς ἔρχονται μέ βιβλία, μέ περιοδικά γιά τήν πνευματική κίνηση, πού σημειώνεται στό Ἡράκλειο, μᾶς γεμίζουν ἀπό χαρά. Ἐπει' ἀπό τόν παλαιότερο λογοτέχνη κ. Λ. Ἀλεξίου, ἀκούονται οἱ νεώτεροι κ.κ. Μ. Δημάκης, Π. Στυλίδης, Α. Δικταῖος, Καραμπίνης, ἡ Καθάρεια Καλλιγιαννῆ, πού διευθύνει τό ζωηρό περιοδικό «Κρητικές σελίδες», ἡ δις Μαρίνα Μηλοιδάκη, πού κυκλοφόρησε τελευταία ἕναν εὐέλπιδο τόμο διηγημάτων κ.λ.π. Κάτι πάει νά γίνη λοιπόν στό Ἡράκλειο. Μόνο χρειάζεται πάντα ἐργασία, ἀφοσίωση καί πολύ λίγη πίστη στοὺς κόλακες.

Η ΧΑΡΑ ΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ

Τελευταία ἔχει ἐγκαινισθῆ ἕνας νέος τρόπος περιποιήσεως τῶν συμπολιτῶν μᾶς συγγραφέων ἀπό τοὺς

του μέ ἱστορίες τοποθετημένες... στή φαντασία ἢ ἄλλοιῶς σέ μιὰ φανταστική Ἑλλάδα. Φυσικῶς τό βιβλίο αὐτό περνáει καί ἀπό τήν Ἀθήνα... ὥστε τὰ χαρτιά του εἶναι ἐν τάξει.

* *

Ἡ «Ἡρωϊκή περιπέτεια» εἶναι μιὰ σειρά ἀπό ἑννέα διηγήματα. Τὰ θέματα τῶν διηγημάτων αὐτῶν, ἔξω ἀπό κάθε ἀνέκδοτο, εἶναι τό ρευστό καί τό κρυσταλλωμένο τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τό σταματημένο καί τό ἀσταμάτητο, τό πραγματικό καί τό ὄνειρικό, ἡ φυγή καί ἡ ἐπιστροφή, ἡ ἐσωτερική μᾶς καί ἐξωτερική ζωή, ἡ παλινδρομική κίνηση ἀπό τήν ὄνειροπαρμένη περιπλάνηση πρὸς τή συνήθεια τῆς ζωῆς, ἡ καθαρὴ φυγή μέσα στό ξηπνόνειρο, ὁ ἠρωϊσμός πού ἔχει πεζέψει ἀπό τἀλογό του· δλ' αὐτὰ χωριστὰ καί δλ' αὐτὰ ἴσως μαζί. Εἰκονίζεται πάντα μιὰ διάθεση καί μιὰ κατάσταση.

Εἰδικότερα, τό διήγημα «Οἱ σεβαστοὶ μᾶς συγγενεῖς» εἶναι εἶδος αὐτοβιογραφίας· ἐκεῖνο μέ τόν τίτλο «Οἱ πελαργοὶ» εἶναι κάτι σάν ἀπάντηση, σάν ἀνταπόκριση στό τελευταῖο βιβλίο τοῦ Ξεφλοῦδα «Στὸ φῶς τοῦ λευκοῦ ἀγγέλου» καί τό τελευταῖο, «Ἡ ἠρωϊκή περιπέτεια» εἶναι ἕνα εἶδος πολεμικοῦ διηγήματος, ὅπου ὁ ἠρωϊσμός κοιτάζεται μέ κίλους φακούς· εἶναι κάτι, πού ἔλειπε ἀπό τήν πολεμική μᾶς λογοτεχνία (ὅπως καί τό διήγημα τοῦ κ. Γ. Θεοτοκᾶ «Χρονικό τοῦ 22», τό τελευταῖο στή σειρά τοῦ «Εὐριπίδη Πεντοζάλη»—πού εἶναι καί τό πιὸ ζεστό καί τό πιὸ πλήρες διήγημα τῆς κατὰ πάντα ἀξιόλογης συλλογῆς—εἶναι ἐπίσης κάτι, πού ἔλειπε ἀπό τήν πολεμική μᾶς λογοτεχνία).

Ἡ διάθεση, ἡ κατάσταση, πού πάει νά ἐκφράσῃ ὁ συγγραφέας φτάνει σ' ἑμᾶς φυσικὰ μέ τὰ εἰδικὰ μέσα τῆς πεζογραφίας μέ τὰ πρόσωπα καί τὰ γεγονότα. Ἀλλά ἰδοὺ τί πρόκειται νά μᾶς δώσῃ ἡ μελέτη τῶν στοιχείων αὐτῶν μέσα στά διηγήματα τοῦ κ. Γιαννοπούλου.

Ὁ κ. Γιαννοπούλος δέν ἐπιθυμεῖ νά μᾶς δώσῃ πρόσωπα—χαρακτήρες, ὅπως συνηθισαμε νά τὰ ζητοῦμε· βιολογικές οντότητες ἀπλῆς ἢ μέ μιάν ολοκλήρωση διὰ μέσου ἀντιφάσεων ψυχολογικῶν ἢ ἠθικῶν, ἡ δλοκλήρωση βαίνουσα ἀπό τό βιολογικό πρὸς τό τελολογικό καί τό πνευματικό. Ὁ κ. Γιαννοπούλος διαγράφει μιάν ἀπλούστατη ψυχολογία, ἡ ὅποια εἶναι ἡ μόνη ἀνθρώπινη ψυχολογία, πού δέν ἔχει τίποτε σχεδόν τό ἀνθρώπινο. Εἶναι ἐκεῖνη, κατὰ τήν ὅποια μᾶς παρουσιάζει τόν ἀνθρωποκανονικὰ κάτω ἀπό μιὰ διπλὴ μορφὴ ζωῆς: αὐτή, πού στήνεται, κρυσταλλώνεται, κ' ἐκεῖνη, πού ρεεῖ, μεταβάλλεται, πετάει μέσα στά ὄνειρά μᾶς. Αὐτὴ εἶναι μιὰ παναν-

θρώπινη ψυχολογία, ἀλλά γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι συνοπτική, κατ' ἀφαίρεση, ἐγκεφαλικὴ σύλληψη τοῦ ἀνθρώπου. Ἐδῶ ἔχουμε τὸν ἀνθρωπο στή γενικότητα τῆς ὑπάρξεως του ἢ μᾶλλον οἱ ἀνθρωποὶ εἶναι σχήματα πού ἀναλύονται σέ ζωὴ, καί ζωὴ, πού συντίθεται σέ σχήματα. Ἐνα βάρος ζωικό, μιὰ ὁσμὴ χῶματος εἶναι πολὺ γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Συλλαμβάνονται πάντα σέ κάποια προέκταση τῆς ζωῆς τῆς, σέ κάτι κοινὸ καί γενικὸ, πού τοὺς συνδέει. Ἡ ζωὴ μεταφέρεται στή νόση καί ἀπό κεῖ ἀντικρύζεται. Ἐπειτα, ἔτσι ὥραιο, ἡ ζ ω ῆ γ ί ν ε τ α ι κ α λ λ ι τ ε χ ν ι κ ὸ π α ι γ ν ῖ δ ι .

Τὰ πρόσωπα αὐτὰ θά ὑποθέσῃ κανεῖς, πῶς ἔχουν στό ἀσυμπλήρωτό τους κάτι τὸ ἄδειο, τὸ σκιῶδες. Μὰ εἶναι ἔτσι καμωμένα, πού μέ τό ἀσυμπλήρωτο καί τό αἰνιματικὸ τῆς ὑπάρξεώς τους προκαλοῦν τὴ συμμετοχὴ μᾶς στή ζωὴ τους καί πρὸ πάντων μέ τήν συμπλήρωσή τους τὴν ὅποια ἀπεργαζόμεστε ἀσύνειδα. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ γίνονται κάθε φορὰ λίγο ἐ μ ε ῖ ς . Καί δέν εἶναι οὔτε παράξενα οὔτε ἀλλόκοτα μέ τό νά κυμαίνονται ἀδιάκοπα ἀνάμεσα στό πραγματικὸ καί τὸ φανταστικὸ. Κάποτε εἶναι ἀπλά δημιουργήματα τῆς φαντασίας τοῦ προσώπου ἐνὸς διηγήματος. Κάποτε αὐτὸ τὸ πρόσωπο, πού πλάθει αὐτὰ τὰ ἄλλα εἶναι τὸ ἴδιο, ὑποθετικὸ. Ἡ καλύτερα μπορεῖ νά εἶναι τόσο πραγματικὸ, ὅσο καί μιὰ ὑπόθεση μέσα στή φαντασία μᾶς. Περναῖν οἱ μορφές αὐτῆς σάν τις σιλουέττες τῶν ἀγνώστων διαβατῶν, πού οὔτε ἀπὸ πού ἔρχονται ξαίρουμε, οὔτε θά τοὺς ξεαναδοῦμε πειά. Τὸ σπουδαῖο εἶναι, ὅτι ἡ τύχη τους, ἡ ζωὴ τους ἐξαρτᾶται ὄχι ὅπως ἄλλοτε ἀπὸ τὴ γενικὴ ἰδέση τῶν πραγμάτων καὶ ἀναγκαιότητα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καθαρὴ ἰδιοτροπία τοῦ συγγραφέα. Εἶναι ἔτσι ὅπως εἶναι, ἀλλὰ πολὺ καλά μποροῦσαν νά εἶναι καὶ ἄλλοιῶς. Σέ τελευταία ἀνάλυση μᾶς ἐρεθίζου, διότι ὁ π ᾶ ρ - χ ο υ ν χ ω ρ ῖ ς ν ᾶ ὑ π ᾶ ρ χ ο υ ν .

Τὰ γεγονότα πού ἐκτυλίσσονται μπροστά μᾶς, κί αὐτὰ, δέν ἔχουν καμιά αὐτοτέλεια: διευθύνονται ἀπὸ τὸ ἀόρατο χέρι τοῦ συγγραφέα ἢ πηγάζουν ἀπὸ τὴ φαντασία αὐτῶν τῶν προσώπων τοῦ ἔργου. Εἶναι ἄλλως ἀσυνεχῆ, χωρὶς αἰτιατικὴ σύνδεση· καί ἡμεῖς ἀγωνιζόμεστε νά τὰ συνδέσουμε· ἢ νά ἔσπασε ὁ συγγραφέας ἐπιτήδες ἕναν καθρέφτη γιά νά μᾶς βάλῃ νά ξεανακολληζοῦμε τὰ κομμάτια του καί νά ξεανακοιτάζουμε τὸ εἶδωλο, πού εἶχε κομματιασθῆ.

Φυσικὰ ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ εἶναι. Ἄν παραστήσομε τὴν πορεία ἐνὸς βιβλίου μέ τὸ σχῆμα ἐνὸς συλλογισμοῦ, στὰ συνηθισμένα βιβλία τὸ ἐνδιαφέρον κείται στό συμπέρασμα, πού περιμένουμε κάθε φορὰ καί τελικὰ, ἀλλὰ ἐδῶ ἔχουν διαλυθῆ

Πιστεύω, ότι με το σημείωμα αυτό έδωκα αρκετά στον κ. Παναγιωτόπουλο να ένοιξη τις διαθέσεις μου: μια λύπη για την ανώριμη σύσταση της τόσο αναμενόμενης (και πάντοτε αναμενόμενης) Ιστορίας της Λογοτεχνίας μας και μια βεβαιότητα, ότι η άποψή μου ενόψει πνευματικού ανθρώπου δεν προδικάζει τίποτε το τελειωτικό, το έξωφλημένο.

Ο κ. Παναγιωτόπουλος ίσως δυσφορήσει για μια φωνή, που άκουεται πέραν του Όλυμπου. Αυτό, στο βιβλίο του έβαλε σύναρα στην ελληνική πνευματική ένδοξη. Άλλα το σημείωμά μου αυτό—συνέχεια πολλών όμοιων—έπιθυμεί να ανατρέψει άκόμενη μια φορά τη νυσταγμένη αυτή συνήθεια της σκέψης και να υπενθυμίσει, ότι έχουν περάσει είκοσιέξη χρόνια από τα 1912. Και τα είκοσιέξη αυτά χρόνια είναι η αιτία όλης αυτής της ένοχλητικής φωνής του Όλυμπου και του κακού αυτού καλού. Και εις το μέλλον πρόκειται ν' ακούονται σταθερά, όλο και πιο εύκρινη μνήματα από τον Όλυμπο, διότι η Έλληνική γη είναι τόσο μεγάλη τώρα και η Ελλάδα μια και άδιαίρετη.

Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, «Σταθμοί της γλωσσικής μας ιστορίας».

Ο κ. Τριανταφυλλίδης πραγματεύεται στο βιβλίο αυτό δύο όμοκεντρα θέματα. Πρώτα μιλάει για τον άττικισμό σαν αρχή της διγλωσσίας, για την όληθρη επίδραση, που είχε η επικράτηση της άττικής διαλέκτου στο γραπτό λόγο, όταν η λαϊκή γλώσσα είχε ξεφύγει από το άττικό πρότυπο, έπίδραση κακή πάνω στη λογοτεχνία και την παιδεία. Μελετάει το ανάλογο φαινόμενο στις εύρωπαϊκές χώρες και αναφέρει τις γνώμες νεωτέρων γραμματολόγων. Τέλος ζητάει να έμβασθουν στη σημασία του Ιστορικού φαινομένου και να το δικαιολογήσει όσο γίνεται.

Στο δεύτερο μέρος ο συγγραφέας μελετάει τη γλωσσική μορφή της Καινής Διαθήκης.

Είναι τόσο γνωστή η θέση του κ. Τριανταφυλλίδη μέσα στην φιλολογία του γλωσσικού μας ζητήματος, ώστε θα φαινόταν έργο έντελώς περιττό να υπογραμίσουμε τη σοβαρότητα του κειμένου που μας προσφέρει και αυτή τη φορά.

Για μερικά βιβλία ή καλύτερη κριτική είναι η άπλη σημείωση της έκδόσεώς τους.

ΑΓΓ. ΚΑΣΙΓΟΝΗ «Η ζωή όπως την ένοιωσα». Άλεξάνδρεια, έκδ. «Έρευνας» 1938.

Ο κ. Άγγ. Κασιγόνης είναι ένας πεπεισμένος ούμανιστής. Μας είχε δώσει ως τώρα δείγματα της βιοθεωρίας του με άλλα δύο βιβλία του, που είχε κυκλοφορήσει με

τον τίτλο «Ευτυχία» και «Άπλη ζωή». Σήμερα μας παρουσιάζει μια πιο πλατειά και σύνθετη θεώρηση του προβλήματος που τον άπασχολεί. Με το νέο βιβλίο του μας μεταδίδει με τρόπο άπλο, με ύφος λιτό, με φράση καθαρή τους στοχασμούς του άπάνω στο νόημα της ζωής.

Ο κ. Κασιγόνης είναι ένας ούμανιστής καθώς κηρύσσει την έπιστροφή στην άπλοτητα, την υγεία, την ψυχική ζωή την εργασία, την άγάπη, τη δημιουργία.

Ο ούμανισμός του δε στέκεται τόσο στην άνάγκη δημιουργίας ενός άνωτέρου, άνθρωπινωτέρου και ευγενεστέρου τύπου ανθρώπου, με το στοχασμό και την έσωτερική θεώρηση, δεν προβάλλει μπροστά μας άνωτέρους Ιδεατούς ανθρώπους, όσο ζητεί ένα κράμα θεωρήσεως και ένεργείας, υγείας, εργασίας και σιωπηλής άπομονώσεως και είναι κατά τουτό ένας προσωπικός ούμανισμός. Και άκριβώς είναι άξιο προσοχής, ότι η όλη διατύπωση του θέματος δεν είναι άμοιρη από κάποιον άγγλισμό, μια άγγλική αντίληψη, πολύ ένεργειακή, πολύ ροδοκόκκινη.

Ο κ. Κασιγόνης δεν καταφεύγει σε μεταφυσικές άράχνες για να πλέξει το θέμα του: ζητεί όχι να μάς δυσκολέψει, αλλά να μάς εύκολύνει βρίσκοντας το κάριο σε κάθε νόημα και διατυπώνοντας άπ' εύθείας αυτό τουτό, που θέλει να πη και ούδεν άλλο.

Το βιβλίο τουτό μας γεμίζει από χαρά, γιατί τόσο εύκολα μάς μπάζει στην κατανόηση της άφηρημένης ύλης του και γιατί μ' ένα τρόπο μυστικό μάς δημιουργεί την όρεξη, άφου συμφωνήσουμε μαζί του, να τραβήξουμε προς την κατάκτηση της ευτυχίας, η οποία μέσ' από το βιβλίο αυτό μάς φαίνεται τόσο εύάλωτη και προσεχής.

Ίσως χωρίς να το ένοιώσουμε θα τραβήξουμε με τον κ. Κασιγόνη μάλλον προς έναν ζωικό-πνευματικό εύδαιμονισμό παρά προς έναν εύγενισμό, άλλ' αυτό το άίσθημα έξαγοράζεται από την πεποίθηση που άποκτούμε, ότι όπωσδήποτε έτσι είναι καλύτερα από την εγκατάλειψη του ανθρώπου στη φυσική και την ψυχική του μοίρα.

Υπάρχει όμως και η άλλη αντίληψη, ότι όπως και αν κάνουμε ο ούμανισμός και ο ζωικοπνευματικός εύδαιμονισμός δεν είναι σωβά τάσεις να ξεφύγουμε, χωρίς να μπορέσουμε ποτέ, να ξεφύγουμε άπ' αυτό, που άνακαλύπτουμε πως έχουμε μέσα μας και το όποιο τρομαγμένοι θέλουμε να σκοτώσουμε ή τουλάχιστο να το λησμονήσουμε, μα δε θα μπορέσουμε ποτέ.

Όπως και αν είναι ο ούμανισμός για σήμερα άποτελεί το καταφύγιο του ανθρώπου και τελευταία ακούονται εύκρινα φωνές για μια έπιστροφή στον Ιδεώδη κόσμο του ανθρώπου καθ' έαυτόν,

στον ούμανιστικό άνθρωπο, πλουτισμένο από την κατανόηση του πλησίον του. Και το βιβλίο του κ. Κασιγόνη που γυρνάει σ' αυτούς τους χώρους είναι σήμερα υπέρποτε ζωντανό.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ Π. ΜΑΓΙΑΚΟΥ «Η γυναίκα στα δημοτικά μας τραγούδια» Άθήνα

Πρόκειται για δυο διαλέξεις που δόθηκαν στην αίθουσα του Λυκείου των Έλληνίδων. Στο σύντομο πρόλογο που παραθέτει στο βιβλίο της αυτό η κ. Α. Μαγιάκου παρατηρεί πως σκοπός της «είναι να παρουσιάσει την εικόνα της κοινωνικής, συναισθηματικής και ήθικης προσωπικότητας της Έλληνίδος, έτσι όπως την είδε να φανερώνεται στα λαϊκά μας τραγούδια ανεξάρτητα από κάθε άλλη έπιστημονικότερη έρευνα». Με την τελευταία αυτή μετρίοφρονη έπιφύλαξη της η κ. Μ. δεν ξέρω τι περισσότερο ή τι λιγώτερο άποκλείει από την έξαισία, άλήθεια, και τόσο έπαγωγώ ανάπτυξη του θέματός της, όπως μάς το προσφέρει. Έκείνο που ιδιαίτερα έκτιμούμε στην εργασία αυτή είναι η σοβαρότητα με την όποια εξέτασθηκαν οι πηγές, η μεθοδικότητα με την όποια έλαβαν μια τοποθέτηση τα κυριώτερα κ' έκφραστικότερα για την οικοδόμηση του θέματος στοιχεία, και το σπουδαιότερο, η φιλοσοφική διάθεση. Άξίζει ιδιαίτερα να σημειωθεί πως η κ. Μαλ. με κείνη τη διαίσθηση που την διακρίνει, προχώρησε πάνω σ' ένα πεδίο της λαϊκής μας μούσας, άνεξερεύνητο πως με μια κριτικότητα, με μια στοχαστικότητα, κατάρθωσε να έξατομικεύσει καταστάσεις της λαϊκής ψυχής σε διάφορες Ιστορικές στιγμές έτσι καθώς έρευνά τη γυναίκα σαν ήρωίδα, σα μητέρα, σαν άδελφή, σαν άγαπημένη και σα σύζυγο, σε έρωτικά και γαλήνια τραγούδια.

Γ. Δ.

Η ΠΟΙΗΣΗ

«Άγνεια» Άρη Δικταίου — «Μέσα στην Όμίχλη» Μ. Φαλαγκά.

Η «Άγνεια» του κ. Άρη Δικταίου είναι ένα ποίημα, χωρισμένο σε μικρότερα κομμάτια, χωρίς τίτλο και χωρίς καμιά συνοχή. Είναι όλα μονόλογοι όχι σε στιγμές ένθουσιασμού, αλλά σε στιγμές ενός Διονυσιασμού. Άλλά ο Διονυσιασμός αυτός όσοδήποτε κι' αν φαίνεται Ικανοποιημένος και άπλώνει τα χέρια προς την άγνεια σαν μια έξιλέωση, όμως έξακολουθεί να μένει άνικανοποίητος. Η δυσαρμονία αυτή φαίνεται καθαρά άνάμεσα στον ποιητή και στο έργο του και είναι άποτέλεσμα ενός φαινομενικού ρεαλισμού. Ο ρεαλισμός όμως όταν δεν αντιπροσωπεύει ένα Ικανο-

ποιημένο πάθος, καταντά μια έπιτηδευμένη έκφραση χωρίς πραγματικό περιεχόμενο όλοτέλα έπιφανειακό και ψεύτικο. Άλλά η τέχνη άπαιτεί περιεχόμενο φιλτραρισμένο άνάμεσα από τα γεγονότα, που κάποτε άχμαλώτισαν το ανθρώπινο έγώ. Όταν όμως αυτό δεν κατορθώνεται, ο ποιητής ως ξέρη πως δε δημιουργεί, αλλά άπλώς γράφει ποιήματα, που θα προδίνουν πάντα τη δυσαρμονία του έαυτού του προς το έργο του ή καλλίτερα τη δυσαρμονία του συναισθηματός του προς τη σκέψη του. Και άποτέλεσμα της δυσαρμονίας αυτής στην ποίηση του κ. Δικταίου είναι το μέν συναίσθημα να μη φαίνεται ολοκληρωμένο ή δε σκέψη του να είναι χαώδης και άσυνάρτητη.

Η ποιήτρια της συλλογής «Μέσα στην Όμίχλη» Μ. Φαλαγκά άναμφισβήτητα κατέχει την τέχνη και στις δυο έκδηλώσεις της, και ως προς την έκφραση και ως προς το περιεχόμενο. Στην ποίησή της δε διακρίνουμε άπλως την ποιήτρια, αλλά και τη γυναίκα με τον πλουτό των συναισθημάτων της, που την τοποθετεί παράπλευρα στις όλιγες καλές ποιήτριες της τελευταίας λογοτεχνικής εποχής. Έφ' όσον η τέχνη έκτός από το ρασιοναλιστικό στοιχείο χρησιμοποιεί και το λυρικό ένοραματικό, η ποιήτρια της συλλογής «Μέσα στην Όμίχλη», μπορούμε να πούμε πως και στα δυο αυτά έξεπλήρωσε το σκοπό της και ως ποιήτρια και ως γυναίκα. Το έσωτερικό της έγώ δεν έξωτερικεύεται με πεσιμτικούς δραματισμούς όνειρων που διαλύθηκαν ή έλπίδων που βραδύνουν να πραγματοποιηθούν, αλλά με την ήρεμη γαλήνη φωτεινών στιγμών, που είναι παρμένες από το πολυσύνθετο παρόν. Και το παρόν αυτό με κέντρο την ψυχή της ποιητριάς, κλείνει μέσα του σαν ένας μεγάλος κύκλος, ότι εκείνη βλέπει, φαντάζεται, αισθάνεται και έλπίζει. Όλα φαίνονται πως ξεκίνησαν από μια γαλήνη έσωτερική, που εύκολα διακρίνεται το αντίφένγιμά της. Αν η ποιήτρια δε χαράζει νέους δρόμους, αυτό συμβαίνει γιατί της είναι άρκετό το παρόν, όπου συνήθως η γυναίκα ψυχής προσπαθεί να μεταβάλει το στατικό στοιχείο της ζωής σε καθαρώς δυναμικό όχι με το νού, αλλά με το συναίσθημα. Και το τελευταίο αυτό το κατορθώνει ως ένα σημείο άρκετά Ικανοποιητικό, αν και πολλά θέματά της είναι τόσο συνηθισμένα και η φράση της συχνά πλαδαρή και χωρίς έντονη λυρική έξύψωση.

ΠΕΡ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

«Ένα άρθρο του κ. Μπεράτη»

Στό τελευταίο τεύχος της «Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» ο κ. Γιάννης Μπεράτης έχει ένα σημείωμα για τον κινηματογράφο κατά τη γνώμη μου πολύ άνισο. Ένώ με πολλή διαίσθηση εικάζει ότι ο μελλοντικός του σταθμός θα τον οδηγήσει στη «μουσική και το όνειρο» φτάνει έντελώς ξαφνικά σε συμπεράσματα που δε φαίνεται να τα βραδύνη και τόσο εύθύνη:

«Ναί, ο κινηματογράφος πάει μπροστά και μάταια το θέατρο κι' αυτό ακόμα το βιβλίο, έναγωνίως προσπαθούν να τόνουν αγωνιστούν* πρέπει να το καταλάβουμε μια και καλή. Σ' όλες τις άλλες τέχνες είμαστε συμπαθητικοί Δόν-Κιχώτες. Η μεγάλη τέχνη—το άθροισμα όλων των κατά μέρους τεχνών, ανακαλύφθηκε».

«Όστε από τώρα πιά δεν πρέπει να γράφονται ούτε μυθιστορήματα ούτε θεατρικά έργα. Οι συγγραφείς να σπάσουν την πένα τους και να γίνουν—αν θέλουν να σωθούν—σεναρίστες. Όλες οι αξίες ξεφτίσαν μια για πάντα με την εμφάνιση της όθνης. Ο Όμηρος, ο Σαίξπηρ, ο Ντοστογιέφσκυ, ο Αντρέ Ζιντ και ο Μπέρναρ Σώου είναι συμπαθητικοί Δόν Κιχώτες ενώ ο Άμπέλ Γκάνς, ο Άλεξάντερ Κόρντα, και ο Τουρζάνσκυ μας προσφέρουν τα «δώρα του παραδείσου».

Όμολογώ ότι δεν μπορώ να πιστέψω στα μάτια μου. Ο κ. Μπεράτης που είναι ο ίδιος συγγραφέας ενός αξιόλογου βιβλίου κάτι άλλο θα είχε στο νου του που δε θα βρήκε ίσως την εκφραστική του δικαίωση. Ότι ο κινηματογράφος δανείστηκε στοιχειά από όλες τις τέχνες δεν υπάρχει αμφιβολία όμως την πνευματική τους ουσία δεν την υπέταξε. Χρωματίστηκε λ. χ. με το ζωγραφικό στοιχείο χωρίς να φτάσει να γίνει ζωγραφική, και πήρε μια νότα φιλολογική δίχως να ξιωθή να γίνει «τέχνη του λόγου». Πρόκειται λοιπόν για μετὰ π λ α σ η ώρισμένων έξωτερικών στοιχείων και όχι για άφομοίωση. Έτσι άλλωστε καταλήγει και στον αναγκαίο διαφορισμό του που θα τον βοηθήσει σίγουρα κάποια μέρα να αποκτήσει και την ολοκληρωμένη καλλιτεχνική ιδιοσυστασία του. Τώρα το πώς θα φτάσει ως εκεί είναι άλλο ζήτημα. Πρώτα πρέπει να χτυπηθεί ο έντυπωσιασμός που δημιουργεί αισθησιακές συγκινήσεις. Διαφωνώ με τον κ. Μπεράτη όταν υποστηρίζει ότι η αμερικάνικη λαχτάρα τρέφει κάθε «envoiguement για το καινούρι-

* Εάν επρόκειτο για τον έμπορικό συναγωνισμό δε θα είχαμε βέβαια αντίρρησης. Όπως φαίνεται όμως παρακάτω, ο κ. Μπεράτης, αντιπαραβάλλει τις ποιότητες.

γιο, την υπερβολή και το colossal, δηλαδή κάθε έλλειψη παραδόσεως, μέτρου και Ισορροπίας». Αυτό το envoiguement υπάρχει πολύ βαθύτερα στην «ανάβωση της Γαλλικής Κινηματογραφικής Τέχνης»—παράδειγμα τυπικό το «Μάτερ Ντολορόζα» με το άφορτο μελοδραματικό ύφος και τους γλυκασμούς τόσο των εικόνων όσο και του διαλόγου. Το Γαλλικό φιλμ διακρίνεται επίσης για τον φόρτο του περιπτου, για την έλλειψη κάθε μέτρου, ενώ το Γερμανικό φιλμ έχει λύσει από καιρό το πρόβλημα της Ισορροπίας. Όσον αφορά τους Άμερικανούς αυτοί έδωσαν στην παραγωγή τους τη φυλετική τους ιδιοσυγκρασία. Είναι μια λύτρωση. Πίσω από την άφελεια και την παιδικότητα των έργων τους κινείται μια ανθρωπότητα που ο διεφθαρμένος από πνευματικό πολιτισμό Ευρωπαίος δεν έχει την Ικανότητα να τη δει. Με το φιλμ-έπιθεώρηση οι Άμερικανοί ζήσαν «μουσική και όνειρο». Η σκηνή της Άράπικης έορτης στο «Σκάνδαλο στις κούρσες» και το «Μπρουντουαίη Μέλοντυ» κάθε χρονιάς σχεδόν, ξεπερνάν τον ώμο ρεαλισμό και χωρίς να καταφεύγουν σε φθηνά εύρηματα, σχεδιάζουν συμβολικές παραστάσεις. Παντού φαίνεται έντονη ή μυθοπλαστική δύναμη των έρμηνευτών και του σκηνοθέτη.

Όμως εδώ δεν είναι σκοπός να επεκταθούμε στις κινηματογραφικές προτιμήσεις μας. Εκφράζουμε μερικές άποριες—και αυτό είναι όλο.

ΒΑΣ. ΒΑΣ.

ΧΡΟΝΙΚΑ Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Η Έπέτειος της 25ης Μαρτίου πανηγυρίστηκε απ' όλο το Λαό με ένθουσιασμό πρωτοφανή για τα χρονικά των τελευταίων καιρών. Και ήταν αφιερωμένη η ημέρα αυτή στη Νεότητα. Ποτέ σε καμμιά παρέλαση οι νέοι δεν έσημείωσαν τόσο πλατειά συμμετοχή όσο φέτος.

Μετά τον πόλεμο η γαρίνια κόντευε να καταντήσει παθολογική για τους Έλληνες. Κίνδυνος έγινε για τη φυλή και της αφαιρούσε κάθε αισιοδοξία. Γι' αυτό αποτελεί φαινόμενο αξιο κάθε προσοχής ή άνοδος του ήθικου του Έλληνισμού που διαπιστώθηκε με την ευκαιρία της έορτης. Ο Λαός ολοκληρώνει τη συνειδησί του, την πίστη του. Και κάτι ακόμα σπουδαιότερο: αισθάνεται στερεά τους ζοιτικούς δεσμούς που τον ένώνουν με το παρελθόν Ξαν ιθρίσκει την Έθνική μνήμη που του είναι απαραίτητη για να ζήσει.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΠΕΡ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ
«Εισαγωγή στη Νεοελληνική
λογοτεχνία»

Σελ. 200, Δρ. 80

Σ. ΚΑΣΤΡΙΩΤΙΣΣΑΣ & Γ. ΑΣΤΕΡΙΟΥ
(εικονογράφησις Π. ΡΕΓΚΟΥ)

«Παραμυθένιος Κόσμος»

12 μύθοι συνθευμένοι με ύλικό της Νεοελληνικής
Μυθολογίας, για παιδιά.

Έκδοση Δ. Άλεξίου Δραχ. 30

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΗΡΩΙΚΗ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

ΕΝΝΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1938

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ

ΠΕΤΡΟΥ ΦΩΤΕΙΝΟΥ

Η ΣΧΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχ. και 'Αποθεματικά Δρχ. 1.205.000 000
Καταθέσεις τη 31 Δεκεμβρίου 1936 » 10.103.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚ|ΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους.

Δέχεται καταθέσεις
(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY
NEW - YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος,
συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας
Ἑλλάδος, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων
Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα 1.350.000